

RAPORT Z WYKONANIA W 2022 ROKU

PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA

UZALEŻNIENIOM

W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

NA LATA 2022 – 2030

I. WSTĘP

Program przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2022-2030 został przyjęty przez Sejmik Województwa Śląskiego Uchwałą nr VI/44/4/2022 z dnia 23 maja 2022 roku.

Z dniem 1 stycznia 2022 roku weszła w życie ustawa o zmianie ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2021 r., poz. 2469), w tym m.in.: ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Na podstawie art. 21 w/w ustawy, programy wojewódzkie z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom uchwalone przed dniem 1 stycznia 2022 roku zachowały moc nie dłużej niż do dnia 31 marca 2022 r., i były finansowane na dotychczasowych zasadach. Samorządy wojewódzkie zostały zobowiązane do opracowania i przyjęcia nowych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii na podstawie art. 4 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, w brzmieniu nadanym ustawą o zmianie ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw.

Program przygotowano w oparciu o doświadczenia zdobyte podczas realizacji poprzednich jego edycji oraz diagnozę problemów narkotykowych, przy wsparciu powołanego przez Zarząd Województwa Śląskiego zespołu specjalistów, w skład którego weszli przedstawiciele ochrony zdrowia, pomocy społecznej, oświaty, policji, wymiaru sprawiedliwości, samorządów oraz organizacji pozarządowych.

Celem głównym *Programu* jest *Integracja oraz wzmocnienie oddziaływań na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim*. Cele operacyjne i zadania umożliwiają realizację oddziaływań profilaktycznych, edukacyjnych, pomocowych, wspierających, leczniczych oraz reintegracyjnych we współpracy z różnymi podmiotami działającymi w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom. Jego adresatami są osoby fizyczne, prawne i podmioty nieposiadające osobowości prawnej, realizujące zadania w obszarze przeciwdziałania problemom alkoholowym, narkomanii i uzależnień behawioralnych, osoby z grup ryzyka, uzależnione i ich rodziny oraz wszyscy mieszkańcy województwa śląskiego.

Program przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030 uwzględnia rekomendacje zawarte w regionalnych i krajowych dokumentach programowych.

Środki finansowe na realizację *Programu* pochodzą z dochodów uzyskiwanych przez Województwo Śląskie z tytułu wydawania zezwoleń na obrót hurtowy napojami alkoholowymi o zawartości do 18% alkoholu, zgodnie z art. 9³ ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Istnieje także możliwość realizacji zadań z obszaru przeciwdziałania problemom alkoholowym, narkomanii i uzależnień behawioralnych wspólnie z partnerami *Programu* oraz ich finansowanie i współfinansowanie z innych źródeł, niż wymienione powyżej.

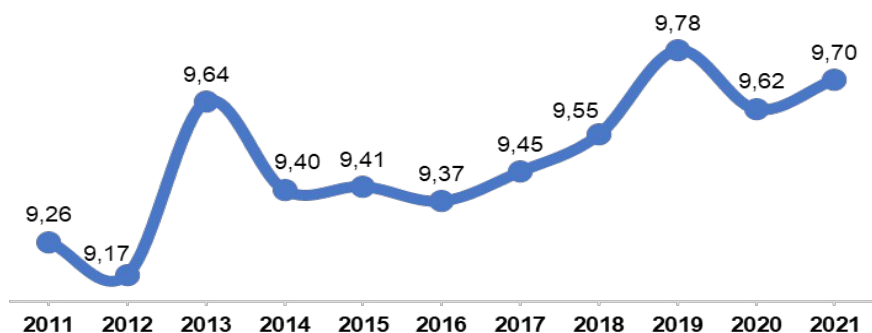
W raporcie zaprezentowano sytuację dotyczącą problematyki uzależnienia od narkotyków i alkoholu w województwie śląskim w oparciu o dostępne dane oraz wyniki prowadzonych badań. Kolejną część poświęcono omówieniu zadań zrealizowanych w ramach *Programu* w 2022 roku. W ostatniej części zawarto wnioski i rekomendacje do prowadzenia działań w kolejnym roku, opracowane w oparciu o diagnozę problemu i doświadczenie w realizacji zadań w przedmiotowym obszarze.

II. PROBLEMY ZWIĄZANE Z UŻYCIEM ALKOHOLU I NARKOTYKÓW (wybrane aspekty)

Spżycie alkoholu

W Polsce prognozowany jest stały trend wzrostowy w zakresie spożycia alkoholu. Od 2016 roku notowany jest stały wzrost wielkości spożycia 100% alkoholu na 1 mieszkańca Polski. W 2019 roku wskaźnik ten wynosił 9,78 litra na osobę, w 2020 roku obniżył się do poziomu 9,62 litra na osobę, natomiast w 2021 roku wyniósł 9,70 litra na osobę¹.

**Wielkość spożycia 100% alkoholu na 1 mieszkańca Polski (w litrach)
w latach 2011-2021**

Źródło: Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom – <https://kcpu.gov.pl/statystyki-i-raporty/statystyki/>

W strukturze spożywanego w Polsce napojów alkoholowych obserwuje się stały trend – największą popularność ma piwo, na drugim miejscu jest wódka, a na trzecim wino.

W 2021 roku w strukturze spożywanego napojów alkoholowych udział napojów spirytusowych wynosił 39,2% (w 2020 było to 38,50%, w 2019 – 37,80%, a w 2018 roku – 34,60%), wina i miodu pitnego (w 2020 było to 8,00%, w 2019 – 7,60%, a w 2018 roku – 7,50%), a piwa – 52,5% (w 2020 było to 53,50%, w 2019 – 54,60%, a w 2018 roku – 57,90%).

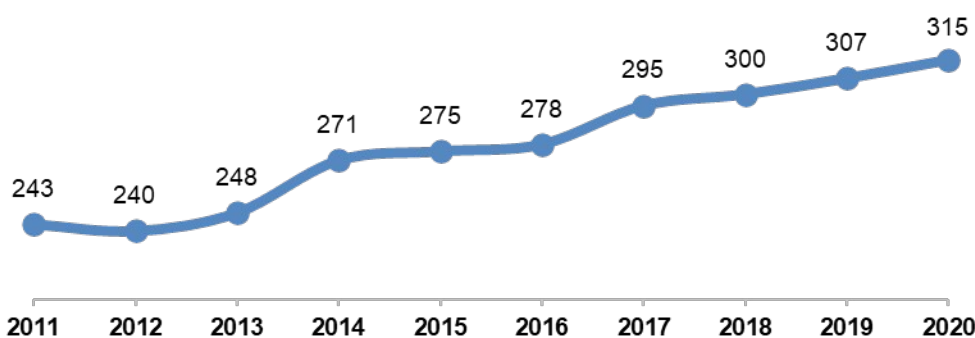
Spośród źródeł danych o skali używania substancji psychoaktywnych są reprezentatywne badania w populacji generalnej wg wskaźników Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA). Wyniki ww. badań potwierdzają, że w Polsce używanie narkotyków jest znacznie mniej powszechne niż rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych, a odsetek osób, które miały kontakt z narkotykami w ciągu ostatniego roku w Polsce jest 16 razy niższy od odsetka osób mających kontakt z alkoholem².

W latach 2011-2020 w województwie śląskim obserwuje się niewielki coroczny wzrost liczby mieszkańców przypadających na jeden punkt sprzedaży napojów alkoholowych oraz systematyczny, nieznaczny spadek liczby punktów sprzedaży. Poniżej na wykresach zobrazowano opisane tendencje.

Liczba mieszkańców województwa śląskiego przypadająca na 1 punkt sprzedaży napojów alkoholowych ogółem w latach 2011-2020

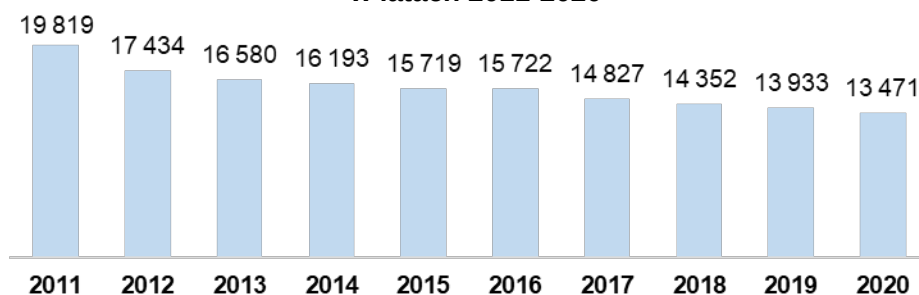
¹ Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA). W Obliczeniach PARPA na podstawie danych GUS przyjmuje się założenie, iż w jednym litrze piwa zawartych jest 5,5% alkoholu, a w 1 litrze wina (miodu pitnego) zawartych jest 12% alkoholu, <http://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki>.

² Artur Malczewski, *Narkotyki. Nowe substancje psychoaktywne i problemy związane z substancjami psychoaktywnymi – raport KBPN*, w Serwis Informacyjny NARKOMANIA nr 1/2020(89); *Raport o stanie narkomanii w Polsce 2018*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2018.

Źródło: PARPA G1 Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych w Polsce w samorządach gminnych w latach 2011-2020. Zestawienia statystyczne, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – <http://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki>

Liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych ogółem w województwie śląskim w latach 2011-2020

Źródło: PARPA G1 Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych w Polsce w samorządach gminnych w latach 2011-2020. [Zestawienia statystyczne](http://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki), Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – <http://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki>.

Używanie narkotyków w populacji generalnej

Z badań terenowych przeprowadzanych w 2019 roku przez Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii we współpracy z firmą KANTAR Polska³ wynika, że spośród nielegalnych substancji psychoaktywnych dla respondentów w wieku 15-64 lat najłatwiejsze było zdobycie marihuany i haszyszu. Do łatwego zdobycia marihuany przyznał się co piąty badany (19,2%), natomiast co dziesiąty wskazał na amfetaminę (10,3%). Niższe wartości uzyskano dla ekstazy (8%), kokainy (7,4%) i heroiny (6,3%). Przedstawione wyniki dotyczyły całej badanej populacji w wieku 15-64 lata. W przypadku młodych dorosłych tj. osoby w wieku 15-34 lata odsetki są o wiele wyższe. Najłatwiejsza do zdobycia dla badanych wśród nielegalnych substancji psychoaktywnych była również marihuana i haszysz, co trzecia badana osoba (29,6%) deklarowała taką łatwość. Niższe wartości uzyskano dla amfetaminy (15,1%), ekstazy (11,8%), kokainy (10,8%) oraz heroiny (9,2%)⁴.

³ A. Malczewski, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Wyniki ostatnich badań w: Serwis Informacyjny UZALEŻNIENIA nr 2/20(90)*. Artykuł dotyczy badania terenowego zrealizowanego przez Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii we współpracy z firmą KANTAR Polska. Przeprowadzone ono zostało w dwóch transzach: 08.11-18.12.2018 roku i 22.02-26.03.2019 roku (Badanie realizowane techniką bezpośredniego wywiadu ankietarskiego w domach respondentów w metodologii CAPI, tj. kwestionariusz na laptopie – 3013 respondentów. Wcześniej tego typu badanie przeprowadzone było 2014 roku), s. 44.

⁴ Ibidem.

Według ogólnopolskich badań w populacji generalnej zrealizowanych przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii na tle Europy w Polsce poziom rozpowszechnienia używania narkotyków, w tym najbardziej popularnej marihuany, wśród osób dorosłych nie jest wysoki. Średnia europejska dla osób w wieku 15-34 lata to 14%, podczas gdy w Polsce odsetek ten wynosi 9,8%. Warto zauważyć, że wśród osób, które podejmowały leczenie z powodu uzależnień, największy odsetek zgłaszał problemy z marihuaną jako przyczynę rozpoczęcia leczenia, w drugiej kolejności z o wiele rzadziej używaną w populacji generalnej amfetaminą, do której zażywania w ciągu ostatnich 12 miesięcy przyznało się 0,4% badanych (15-34 lata)⁵. Wśród respondentów (w wieku 15-64 lat) badań z 2019 roku, najbardziej popularnymi nielegalnymi substancjami była marihuana oraz haszysz, czyli przetwory konopi indyjskich. Do kontaktów z tą substancją psychoaktywną kiedykolwiek w życiu przyznało się 12,1% badanych. W dalszej kolejności lokowały się „dopalacze” – 3,9%, a następnie amfetamina 2,4%, halucynogeny 1,4% i ecstazy 1%. Konsumpcja pozostałych substancji nie przekroczyła poziomu 1,0%. Do używania jakiegokolwiek narkotyku przyznało się 16,1% badanych i jest to podobny odsetek jak w badaniu z 2014 roku (16,4%)⁶.

Młodzież a środki psychoaktywne w województwie śląskim

W województwie śląskim badania dotyczące używania alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną przeprowadzono w ramach Europejskiego Programu Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD w latach: 2004, 2007, 2011, 2015 oraz 2019 na reprezentatywnej próbie uczniów w wieku 15-16 lat oraz w wieku 17-18 lat⁷.

Większość badanych w ramach ESPAD⁸ nigdy po substancje nielegalne nie sięgała. Porównując wyniki badania z 2019 roku z wynikami z lat poprzednich odnotować trzeba spadek eksperymentowania ze zdecydowaną większością substancji. Dotyczy to zarówno młodszej jak i starszej grupy badanych. Wśród osób mających doświadczenie z zażywaniem substancji psychoaktywnych, najczęściej eksperymentowano z marihuaną lub haszyszem (21,2% wśród uczniów klas młodszych i 38,3% w starszej grupie), następnie z lekami uspokajającymi i nasennymi bez przepisu lekarza (odpowiednio 14,6% i 17,2%), na trzecim miejscu znalazły się substancje wziewne (odpowiednio 10,2% i 7,4%), a na czwartym leki przeciwbólowe w celu odurzania się (odpowiednio 6,7% i 5,2%).

Wśród 15-16 latków co najmniej trzyprocentowe rozpowszechnienie osiągnęły jeszcze alkohol zażywany razem z tabletkami (5,1%) i alkohol zażywany razem z marihuaną lub haszyszem (11,2%). Wśród starszych uczniów analogiczna lista środków również obejmuje alkohol razem z tabletkami (8,3%), alkohol razem z marihuaną lub haszyszem (22,9%), amfetaminę (4,7%), LSD lub inne halucynogeny (4,0%) i ecstazy (5,1%). W przypadku większości substancji rozpowszechnienie eksperymentowania jest większe wśród starszej młodzieży. Jedynie do doświadczeń z substancjami wziewnymi i używania leków przeciwbólowych nieco częściej przyznaje się młodzież z młodszej kohorty⁹.

⁵ Raport o stanie narkomanii w Polsce 2018, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2018, s.10;

⁶ A. Malczewski, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Wyniki ostatnich badań*: op. cit., s. 39-40.

⁷ Ł. Wieczorek, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną*. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2019 roku. Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach (European School Survey Project on Alcohol and Drugs – ESPAD), Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2019. Badanie zostało sfinansowane z budżetu województwa śląskiego w ramach realizacji *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020* oraz *Programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie śląskim na lata 2016-2020*.

⁸ Ibidem., s. 118.

⁹ Ibidem, s. 41-43.

Najczęściej proponowanym młodzieży środkiem psychoaktywnym jest alkohol. Z propozycjami dotyczącymi substancji nielegalnych spotkało się najmniej badanych i stosunkowo najczęściej dotyczą one konopi. Chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy propozycję użycia konopi otrzymało 22,5% uczniów z klas młodszych i 36,2% uczniów klas starszych. Amfetaminę proponowano 4,2% badanym piętnasto-szesnastolatkom i 5,9% siedemnasto-osiemnastolatkom. Na uwagę zasługuje wysoki odsetek uczniów, którzy spotykali się z propozycjami alkoholu nielegalnie wytworzonego domowym sposobem, czyli bimbru. W młodszej grupie z taką ofertą spotkało się 14,8% badanych, w starszej – 26,2%¹⁰.

Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji psychoaktywnych w %

Młodsza grupa (15-16 lat)		Substancja psychoaktywna	Starsza grupa (17-18 lat)	
Polska	województwo śląskie		województwo śląskie	Polska
66,3	63,3	Piwo	86,0	85,3
37,9	37,4	Wino	65,6	61,0
51,2	49,7	Wódka	78,9	75,6
23,2	22,5	Marihuana lub haszysz	36,2	34,6
4,0	3,5	LSD	4,2	4,1
5,1	4,2	Amfetamina	5,9	5,6
8,4	8,8	Leki uspokajające lub nasenne	5,7	7,4
2,2	2,5	Crack	1,5	1,8
3,8	3,3	Kokaina	3,3	3,7
4,1	4,1	Ecstasy	5,9	5,8
3,5	2,6	Heroina	2,5	2,3
2,8	3,0	Sterydy anaboliczne	1,9	2,3
3,5	3,0	Polska heroina (kompot)	1,6	2,3
15,6	14,8	Bimber	26,2	28,2

Źródło: Ibidem, s. 78.

Odsetki badanych, którzy pili napoje alkoholowe w takich miejscach jak pub, bar, kawiarnia, restauracja czy dyskoteka są nieco wyższe niż analogiczne odsetki dokonujących zakupów w sklepach sprzedających na wynos.

Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych – pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka – odsetek badanych

¹⁰ Ibidem, s. 77-79.

Raport z wykonania w 2022 roku
Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030

Grupa młodzieży	Polska						Napój alkoholowy	województwo śląskie					
	Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodzież (15-16 lat)	67,4	18,3	8,0	3,3	1,4	1,6	Piwo	70,7	16,5	7,4	2,9	1,1	1,5
	83,9	10,8	3,0	1,1	0,5	0,7	Wino	83,0	11,9	3,2	1,1	0,4	0,5
	78,9	11,7	4,6	2,4	1,2	1,3	Wódka	80,0	11,5	4,9	1,7	1,1	0,8
Młodzież (17-18 lat)	44,5	25,6	16,9	7,2	3,3	2,5	Piwo	44,4	25,3	16,1	7,7	3,9	2,6
	72,0	18,9	6,0	1,9	0,5	0,8	Wino	71,9	19,8	5,4	2,0	0,1	0,8
	55,1	23,0	11,8	6,2	1,9	2,0	Wódka	52,9	25,8	10,0	7,0	2,3	2,1

Źródło: Ibidem, s. 79.

Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem
– odsetek badanych

Grupa młodzieży	Polska						Napój alkoholowy	województwo śląskie					
	Nie kupował	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy		Nie kupował	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodzież (15-16 lat)	75,8	12,8	6,2	2,7	1,1	1,3	Piwo	77,9	12,5	5,0	2,1	1,1	1,3
	90,4	6,0	1,8	0,7	0,4	0,7	Wino	90,9	6,0	1,8	0,8	0,0	0,5
	85,4	8,2	3,0	1,6	0,8	1,0	Wódka	85,3	9,9	2,3	1,2	0,5	0,8
Młodzież (17-18 lat)	47,7	24,9	13,7	7,1	3,4	3,1	Piwo	47,3	25,0	13,8	7,0	3,4	3,5
	79,3	13,7	4,5	1,2	0,5	0,7	Wino	77,2	16,7	4,1	1,1	0,5	0,4
	68,9	17,1	7,3	3,4	1,7	1,6	Wódka	68,2	19,1	6,4	3,3	1,9	1,2

Źródło: Ibidem, s. 80-81.

Tak w kraju, jak i w województwie śląskim, w obu grupach wiekowych badanej młodzieży, respondenci najczęściej sięgali po piwo, następnie wódkę, najrzadziej po wino (zgodnie z rankingiem popularności poszczególnych napojów). W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem większość respondentów dokonała zakupów napojów alkoholowych 1-2 razy. Jednakże, w tym samym czasie badana młodzież w znacznym odsetku kupowała piwo 3-5 razy¹¹.

W jednym z pytań ankiety w ramach badań ESPAD, respondenci otrzymali listę problemów z prośbą, aby określili, czy w czasie ostatnich 12 miesięcy stały się ich udziałem w związku z piciem alkoholu, używaniem narkotyków bądź wystąpiły one, ale nie miały związku z używaniem tych substancji¹².

Używanie substancji psychoaktywnych, zwłaszcza, gdy sięgają po nie dzieci i młodzież nieświadomi zagrożeń jest związane z ryzykiem szkód osobistych i społecznych (zagrożenie rozwoju osobistego: zaniechanie obowiązków szkolnych, konflikty z prawem, konflikty z rodzicami, utrata zainteresowań), zdrowotnych (np. uzależnienia, zatrucia, zakażenia) oraz niekorzystnie wpływa na bezpieczeństwo (zachowania ryzykowne podejmowane w związku z używaniem substancji psychoaktywnych, np. skoki do wody w niebezpiecznych miejscach, przedwczesne i ryzykowne kontakty seksualne bez zabezpieczenia lub z przypadkowym partnerem, jazda samochodem z pijanym kierowcą itd.)¹³. Używanie substancji psychoaktywnych

¹¹ Ibidem, s. 81.

¹² Ibidem, s. 68-71.

¹³ K. Ostaszewski, *Używanie substancji psychoaktywnych jako przejaw zachowań ryzykownych młodzieży szkolnej*, w: *Dzieci się liczą 2017. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*,

w podobnym stopniu jest udziałem nastoletnich dziewczyn i chłopców, jest też wysoko skorelowane z zachowaniami prowadzącymi do problemów szkolnych (wagary, niskie oceny, specjalne ścieżki edukacyjne dla młodzieży nieprzystosowanej społecznie)¹⁴.

W ramach badań ESPAD¹⁵, młodzieży szkolnej w województwie śląskim przedstawiono listę środków legalnych oraz nielegalnych i poproszono aby na czterostopniowej skali od „nie ma ryzyka” do „duże ryzyko” ocenili ryzyko zaszkodzenia sobie w wyniku używania każdego z nich. Wyniki badania wskazują, że zdecydowana większość uczniów dostrzega ryzyko szkód związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. Nieliczni stwierdzają, że ich używanie nie jest związane z żadnym negatywnym następstwem. Stosunkowo najwięcej takich odpowiedzi padło przy eksperymentowaniu z marihuaną lub haszyszem oraz paleniu papierosów bądź marihuany bądź haszyszu od czasu do czasu.

Ryzyko związane z poszczególnymi substancjami jest jednak również różnicowane przez badanych, chociaż, jak się wydaje, w mniejszym stopniu. Jeśli wziąć pod uwagę tylko odsetki respondentów wybierających odpowiedź „duże ryzyko”, to na poziomie eksperymentowania za najbardziej groźną w opiniach badanych uznać można amfetaminę (45% w młodszej grupie i 50,5% w starszej grupie). W przypadku przetworów konopi odsetki te są wyraźnie niższe – 25,9% w młodszej kohorcie i 17,8% w starszej kohorcie. Największy odsetek badanych deklaruje, że regularne używanie amfetaminy obarczone jest dużym ryzykiem, natomiast regularne palenie tytoniu oceniane jako obarczone dużym ryzykiem było deklarowane przez niewiele mniejszą frakcję badanych. Należy zwrócić uwagę na ocenę ryzyka badanej młodzieży związanego z używaniem dopalaczy, gdzie eksperymentowanie z dopalaczami jako bardzo ryzykowne uznało 44% uczniów z młodszej kohorty i 51,6% starszej młodzieży, natomiast regularne ich używanie jest związane z dużym ryzykiem dla 83,6% młodszej młodzieży i 90,9% starszych uczniów. W obu grupach wiekowych regularne używanie dopalaczy jest uważane za bardzo ryzykowne przez większy odsetek badanych, niż ma to miejsce w przypadku ekstazy. Eksperymentowanie z syntetycznymi kannabinoidami było obarczone dużym ryzykiem w ocenie połowy respondentów (41,3% z młodszej grupy i 44,8% ze starszej)¹⁶.

Z badań wynika, że najczęściej proponowanym młodzieży środkiem psychoaktywnym jest alkohol. Z propozycjami dotyczącymi substancji nielegalnych spotkało się najmniej badanych i stosunkowo najczęściej dotyczą one konopi. Na uwagę zasługuje wysoki odsetek uczniów, którzy spotykali się z propozycjami alkoholu nielegalnie wytworzonego domowym sposobem, czyli bimbru. W młodszej grupie z taką ofertą spotkało się 14,8% badanych, w starszej – 26,2%¹⁷.

Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji psychoaktywnych w %

w kwartalniku: Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka Vol. 16, No 1, 2017 (Redakcja naukowa: dr hab. Beata Gruszczyńska, prof. UW dr hab. Ewa Jarosz, prof. UŚ dr hab. Maria Kolankiewicz, prof. UW prof. dr hab. Zbigniew Lasocik, dr hab. Jacek Pyżalski, prof. UAM dr Małgorzata Sikorska, prof. dr hab. Wielisława Warzywoda-Kruszyńska. Publikacja została wydana w ramach programu grantowego „Bezpieczne dzieciństwo”(2013-2017) Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę finansowanego ze środków VELUX Foundations.), s. 134-135. <https://fdcs.pl/corobimy/dzieci-sie-licza-2017/> (07.05.2020).

¹⁴ K. Ostaszewski, op. cit. Autor powołuje się na swoje doświadczenia naukowe pisze: „Wiele wskazuje na to, że problemy szkolne sprzyjają używaniu substancji psychoaktywnych przez nastolatków, a używanie substancji utrudnia wywiązywanie się z obowiązków szkolnych. Te dwa obszary zachowań ryzykownych stanowią znaczne zagrożenie dla prawidłowego rozwoju młodzieży szkolnej (...) Znaczne różnice ze względu na płeć w picciu alkoholu, paleniu tytoniu i używaniu narkotyków obserwowane w latach 90. XX w. w dużym stopniu się zmniejszyły lub uległy zatarciu w I dekadzie XXI w. (Ostaszewski i in. 2013; Sierosławski, 2015). Problem używania tych substancji dotyczy więc znacznej części populacji nastolatków, a nie tylko „niegrzecznych” lub „problemowych” chłopców, choć stanowią oni niewątpliwie grupę dużego ryzyka.”

¹⁵ Ł. Wieczorek, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków...*, op. cit., s. 84-89.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem, s. 77-79.

Raport z wykonania w 2022 roku
Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030

Młodsza grupa (15-16 lat)		Substancja psychoaktywna	Starsza grupa (17-18 lat)	
Polska	województwo śląskie		województwo śląskie	Polska
66,3	63,3	Piwo	86,0	85,3
37,9	37,4	Wino	65,6	61,0
51,2	49,7	Wódka	78,9	75,6
23,2	22,5	Marihuana lub haszysz	36,2	34,6
4,0	3,5	LSD	4,2	4,1
5,1	4,2	Amfetamina	5,9	5,6
8,4	8,8	Leki uspokajające lub nasenne	5,7	7,4
2,2	2,5	Crack	1,5	1,8
3,8	3,3	Kokaina	3,3	3,7
4,1	4,1	Ecstasy	5,9	5,8
3,5	2,6	Heroina	2,5	2,3
2,8	3,0	Sterydy anaboliczne	1,9	2,3
3,5	3,0	Polska heroina (kompot)	1,6	2,3
15,6	14,8	Bimber	26,2	28,2

Źródło: Ibidem, s. 78.

Nowe substancje psychoaktywne (NSP). Dopalacze.

Z używaniem NSP wiąże się wiele zagrożeń z uwagi na fakt, iż są to nieprzebadane substancje przyjmowane według nierozpoznanych wzorów. W efekcie brak doświadczeń z tymi substancjami u użytkowników zwiększa ryzyko powikłań. Niektóre z tych substancji można przypuszczać, że są bardziej niebezpieczne niż ich nielegalne odpowiedniki.

Od 2011 roku w ramach badań ESPAD wprowadzone zostały pytania na temat kontaktów młodzieży z tymi substancjami. W tabeli poniżej przedstawiono porównanie wyników z 2019 roku z wynikami z poprzednich pomiarów w zakresie eksperymentowania, aktualnego i częstego używania dopalaczy w województwie śląskim i dla całego kraju. Używanie dopalaczy w młodszej i starszej grupie badanych znacznie zmalało, w tym w przypadku eksperymentowania zmalało około trzykrotnie względem poprzedniego pomiaru. Trend spadkowy dotyczy zarówno województwa śląskiego jak i kraju, jednak używanie dopalaczy pozostawało na niższym poziomie w województwie śląskim niż w kraju.

Używanie dopalaczy w latach 2011, 2015 i 2019

Grupa wiekowa młodzieży	Okres	województwo śląskie			Polska		
		2011	2015	2019	2011	2015	2019
15-16 lat	Kiedykolwiek w życiu	12,3	10,7	3,7	10,5	10,3	5,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	6,4	6,5	2,8	7,1	6,9	3,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,4	2,9	1,9	2,5	4,3	2,5
17-18 lat	Kiedykolwiek w życiu	15,0	15,3	4,8	15,8	12,6	5,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	5,6	7,4	2,6	9,0	6,0	3,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	1,4	3,7	1,1	10,5	10,3	5,2

Źródło: Ibidem, s.124-125.

W województwie śląskim dopalacze najczęściej są kupowane w inny sposób niż w sklepie lub przez Internet (3,5% uczniów młodszych i 3,7% uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych). Za pośrednictwem internetu takich zakupów dokonywało tylko 1,4% badanych w pierwszej i 1,1% badanych w drugiej grupie. Przy czym nie ma istotnych różnic w popularności poszczególnych miejsc zaopatrzenia w dopalacze między województwem śląskim a całym krajem. W czasie ostatnich 12 miesięcy, dopalaczy najczęściej używano w postaci mieszanki

ziołowej do palenia (7,1% uczniów młodszych i 5,4% starszych). Inne postacie były wykorzystywane sporadycznie¹⁸.

Po 2015 roku, w którym to odnotowano najwięcej przypadków, w kolejnych latach obserwuje się niewielki spadek ogólnej liczby interwencji medycznych w związku z zażyciem NSP. W 2021 roku zostało zgłoszonych 517 przypadków interwencji medycznych, zakwalifikowanych jako podejrzenie zatrucia lub zatrucie nowymi substancjami psychoaktywnymi i środkami zastępczymi. Na podstawie powyższych danych wskazano, że największa liczba zgłoszeń pochodziła z województwa łódzkiego (187), wielkopolskiego (109) i śląskiego (45). Najmniejsza liczba zgłoszonych interwencji medycznych wpłynęła z województwa podkarpackiego (1), opolskiego (1) oraz województwa warmińsko-mazurskiego (1). W grupie wiekowej do 18 r.ż. zarejestrowanych zostało łącznie 37 interwencji medycznych, co stanowiło 7,16% wszystkich zgłoszeń w 2021 r. Wśród dzieci i młodzieży największa liczba zgłoszeń dotyczyła osób z grupy wiekowej 16 – 18 lat (30), 13 – 15 lat (5), 0 – 6 lat (1). Z kolei w grupie wiekowej powyżej 18 r.ż. liczba zgłoszonych interwencji medycznych była ponad 13-krotnie większa od liczby interwencji wśród pacjentów do 18 r.ż. i wynosiła 478 (92,5%). W grupie osób pełnoletnich największa liczba zgłoszeń dotyczyła grupy wiekowej 30 – 39 lat (193), 19 – 24 lata (134) i grupy 25 – 29 lat (92). W grupie 40 i więcej lat zarejestrowano 59 zgłoszeń. W dwóch (1%) przypadkach nie został ustalony wiek pacjenta¹⁹.

Leczenie uzależnienia w województwie śląskim

Leczenie w Polsce w placówkach leczniczych jest bezpłatne. Terapia uzależnienia odbywa się:

- w placówkach ambulatoryjnych, tj. w poradniach leczenia uzależnień, oddziałach dziennych,
- w ośrodkach stacjonarnych dla osób uzależnionych od narkotyków,
- w oddziałach odwykowych (najczęściej przy szpitalach psychiatrycznych – są to oddziały detoksykacyjne i terapeutyczne),
- w ośrodkach leczenia substytucyjnego (leczenie polega na kontrolowanym, doustnym podawaniu leku o działaniu podobnym do opiatów, czystym chemicznie i biologicznie; w Polsce jest to głównie metadon).

W terapii uzależnień dzieje się zmiana w kierunku indywidualizacji celów pacjenta, np. wprowadzane są programy ograniczania picia alkoholu. W systemie leczenia osób uzależnionych od środków psychoaktywnych ważne miejsce zajmują programy redukcji/ograniczania szkód (zdrowotnych, społecznych ekonomicznych itp.)²⁰ oraz programy postrehabilitacji dla osób uzależnionych. Celem tych ostatnich jest utrwalanie efektów leczenia i wsparcie w procesie reintegracji społecznej, natomiast ich zakres obejmuje wsparcie terapeutyczne (grupy wsparcia, grupy zapobiegania nawrotom choroby, konsultacje), pomoc w uzyskaniu dodatkowych kwalifikacji zawodowych (kursy zawodowe), pomoc w uzyskaniu miejsca pracy, mieszkania readaptacyjne oraz hostele²¹.

W placówkach leczenia uzależnienia od alkoholu województwa śląskiego w 2021 roku leczono 18 822 pacjentów, z czego 3 406 osób to były kobiety. Jeżeli chodzi o pacjentów zarejestrowanych po raz pierwszy, we wszystkich w placówkach leczenia uzależnień, to stanowią oni 34,16% ogółu zarejestrowanych. Odsetek kobiet zarejestrowanych pierwszy raz w 2021 roku wynosił 46,59% wszystkich zarejestrowanych kobiet. Spośród wszystkich pacjentów, którzy byli

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Główny Inspektor Sanitarny, *Stan sanitarny kraju w 2021 roku*, Warszawa, 2022 r., s. 281-282.

²⁰ A. Bakula, *Program redukcji szkód – dobre praktyki*, w *Świat problemów*, grudzień 2020, <http://www.swiatproblemow.pl/program-redukcji-szkod-dobre-praktyki/>.

²¹ M. Kowalcze, *Terapia uzależnienia – krok po kroku*, Katowice, 2020.

zarejestrowani w placówkach leczenia uzależnień, nieco ponad 39% mężczyzn i 45% kobiet zostało włączonych do podstawowego programu terapii – było to łącznie 7 504 osoby. Program ten ukończyło 4 263 osoby, czyli nieco ponad 56% wszystkich pacjentów. Należy zauważyć, że wśród zakwalifikowanych i przyjętych do terapii 1 551 kobiet, ukończyło ją 951 osób, czyli 61,32%. Ponadto, spośród zarejestrowanych pacjentów, 1 433 osoby (7,61%) zostały zakwalifikowane do ponadpodstawowego programu terapeutycznego, z czego ukończyło go 812 osób, czyli jedynie 4,31% (6,08% kobiet). W 2021 roku, skuteczność leczenia na terenie województwa śląskiego, mierzona stosunkiem liczby pacjentów rozpoczynających terapię do tych, którzy ukończyli program podstawowy wynosi średnio 56,61%²².

W omawianym czasie, do leczenia odwykowego na mocy postanowienia sądowego, skierowanych było 1 077 pacjentów, z czego 727 założono historię choroby (różnica wynika z tego, że nie wszyscy pacjenci, którym sądy ustaliły terminy przyjęcia, zgłosili się do placówek leczniczych lub też po doprowadzeniu przez funkcjonariuszy policji - przed przyjęciem - oddalili się). Wśród pacjentów przyjętych, zobowiązanych do leczenia, tylko 49,49% podjęło leczenie w podstawowym programie terapeutycznym, natomiast ukończyło go 45,78%. Gdyby porównać liczbę pacjentów, którzy ukończyli podstawowy program terapeutyczny z ilością pacjentów skierowanych do leczenia przez sądy, to okazuje się, że jest to jedynie 22,66% skierowanych²³.

Dla porównania, w placówkach leczenia uzależnienia od alkoholu w województwie śląskim w 2020 roku zarejestrowano 17 347 pacjentów uzależnionych (w 2019 roku – 19 481), z czego 2 760 to kobiety (w 2019 roku – 4 603)²⁴. Pacjenci zarejestrowani po raz pierwszy stanowili 27,33% wszystkich zarejestrowanych (odsetek kobiet zarejestrowanych pierwszy raz wynosił 36,85% wszystkich zarejestrowanych kobiet). Do podstawowego programu terapii zostało włączonych 5 937 osób, w tym 1 359 kobiet. Program ten ukończyło ok. 51% wszystkich pacjentów. Przy czym, wśród zakwalifikowanych i przyjętych do terapii kobiet, ukończyło ją prawie 42%. Ponadto, 5,63% pacjentów zostało zakwalifikowanych do ponadpodstawowego programu terapeutycznego, z czego ukończyło go jedynie 3,41% (4,17% spośród kobiet). W roku 2020, skuteczność leczenia na terenie województwa śląskiego wynosi średnio 60,55%²⁵.

Do leczenia odwykowego na mocy postanowienia sądowego w 2020 roku skierowanych było 2 426 pacjentów, z czego 1 061 osobom założono historię choroby (różnica wynika z faktu, że nie wszyscy pacjenci, którym sądy ustaliły terminy przyjęcia, zgłosili się do placówek leczniczych, lub też po doprowadzeniu przez funkcjonariuszy policji – przed przyjęciem – oddalili się). Jedynie 23,83% z grupy pacjentów zobowiązanych przez sąd do leczenia ukończyło podstawowy program terapeutyczny²⁶.

W 2021 roku, tak samo jak w 2020 roku w województwie śląskim funkcjonowało łącznie 80 placówek leczenia uzależnień, w tym: 47 poradni i przychodni, 18 oddziałów dziennych, 8 oddziałów całodobowych, 6 oddziałów leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych oraz 1 hostel. Dane dotyczące liczby placówek świadczących pomoc osobom uzależnionym oraz zakres zadań realizowanych w przedmiotowych placówkach prezentują poniższe tabele²⁷.

²² Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia w Gorzycach, *Raport o stanie lecznictwa odwykowego w województwie śląskim w 2021 roku*, Gorzyce, 2022, s. 17-20.

²³ Ibidem.

²⁴ Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia w Gorzycach, *Raport o stanie lecznictwa odwykowego w województwie śląskim w 2019 roku*, Gorzyce, 2020, s. 19-20; Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia w Gorzycach, *Raport o stanie lecznictwa odwykowego w województwie śląskim w 2020 roku*, Gorzyce, 2021, s. 13-17.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia w Gorzycach, *Raport o stanie lecznictwa odwykowego w województwie śląskim w 2021 roku*, Gorzyce, 2022, s. 17-20, Wojewódzki Ośrodek Terapii

Liczba placówek leczenia uzależnień w województwie śląskim w latach 2015-2021

Typ placówki	Liczba placówek w latach						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Poradnia /Przychodnia terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia	53	53	55	55	48	47	47
Dzienny oddział terapii uzależnienia od alkoholu (DOTU)	19	18	18	18	18	18	18
Całodobowy oddział terapii uzależnienia od alkoholu (COTUA)	7	7	8	8	8	8	8
Oddział leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych (OLAZA)	5	5	5	6	6	6	6
Hostele dla uzależnionych od alkoholu	0	1	0	0	1	1	1
Suma	84	84	86	87	81	80	80

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie: Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia w Gorzycach, *Raporty o stanie lecznictwa odwykowego w województwie śląskim w latach w 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 i 2021 roku*.

W 2021 roku w województwie śląskim, średni czas oczekiwania na przyjęcie pacjenta do programu w stacjonarnych placówkach leczenia uzależnień wynosił średnio: 15 tygodni w przypadku pacjentów zobowiązanych do leczenia, 0,5 tygodnia w przypadku pacjentów dobrowolnie zgłaszających się do leczenia średnio²⁸.

W województwie śląskim w 2021 roku w poradniach specjalistycznych związanych z profilaktyką, leczeniem i rehabilitacją uzależnień z powodu zaburzeń spowodowanych używaniem środków psychoaktywnych leczyło się 5 559 osób, tym 1 240 osób było pacjentami pierwszorazowymi. W przypadku ponad 64% pacjentów, główną powodem leczenia były zaburzenia zachowania spowodowane naprzemiennym przyjmowaniem kilku substancji psychoaktywnych lub innych substancji psychoaktywnych. Mężczyźni stanowili ponad 2/3 ogółu leczonych. Podobnie jak w latach poprzednich, w województwie śląskim dominującą grupę wśród pacjentów stanowiły osoby w wieku 30-64 lat, a następnie osoby w wieku 19-29 lat²⁹. Najbardziej powszechnym typem leczenia uzależnień w Polsce jest terapia stacjonarna oparta na całkowitej abstynencji, prowadzona najczęściej metodą społeczności terapeutycznej. W województwie śląskim w latach 2017-2021 (z wyłączeniem 2020 roku, kiedy to funkcjonowało 7 podmiotów) funkcjonowało 8 ośrodków rehabilitacyjnych dla osób uzależnionych od środków psychoaktywnych. Dane na temat stacjonarnej opieki psychiatrycznej – ośrodków rehabilitacyjnych dla uzależnionych od substancji psychoaktywnych w województwie śląskim w latach 2017-2021 roku przedstawia poniższa tabela³⁰.

Stacjonarna opieka psychiatryczna – ośrodki rehabilitacyjne dla uzależnionych od substancji psychoaktywnych w województwie śląskim w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba zakładów	8	8	8	7	8
w tym niepublicznych	8	8	8	7	8
Liczba łóżek	274	246	248	237	243

Uzależnienia i Współuzależnienia w Gorzycach, *Raport o stanie lecznictwa odwykowego w województwie śląskim w 2020 roku*, Gorzyce, 2021, s. 13-17.

²⁸ Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia w Gorzycach, *Raport o stanie lecznictwa odwykowego w województwie śląskim w 2021 roku*, Gorzyce, 2022, s. 17-20, s. 11.

²⁹ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Leczeni z powodu zaburzeń psychicznych, uzależnień od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych – ambulatoryjna opieka zdrowotna 2021*, www.katowice.uw.gov.pl.

³⁰ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zasoby ochrony zdrowia w województwie śląskim w liczbach*, Katowice 2018, s. 85, www.katowice.uw.gov.pl.

Raport z wykonania w 2022 roku
Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
na 10 000 ludności	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5
Chorzy leczeni	690	769	776	632	645
na 10 000 ludności	1,5	1,7	1,7	1,4	1,4
Średnie wykorzystanie łóżek w dniach	287,5	318,8	304,0	296,4	302,3
w %	78,8	87,4	83,3	81,2	82,8
Średnia długość pobytu w dniach	114,2	102,0	97,2	111,2	112,0
Liczba leczonych na 1 łóżko	2,5	3,1	3,1	2,7	2,7

Źródło: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zasoby ochrony zdrowia w województwie śląskim w liczbach*, Katowice 2022, s. 84, www.katowice.uw.gov.pl.

Oferta pomocy dla osób uzależnionych to także mieszkania readaptacyjne. W województwie śląskim mieszkania readaptacyjne prowadzi Stowarzyszenie Promocji Zdrowia i Trzeźwego Stylu Życia „Szansa” w Pławniowicach. W latach 2016 – 2022 roku było ich 6. Mieszkańcy musieli spełnić określone kryteria, tj. pozytywne ukończenie terapii, utrzymywanie abstynencji, przestrzeganie kontraktu, podjęcie pracy i opłacanie mediów³¹.

Do strategicznych metod redukcji szkód wśród osób problemowo używających narkotyków należy leczenie substytucyjne, ukierunkowane na zapobieganie zgonom spowodowanym przedawkowaniem i rozprzestrzenianiem się chorób zakaźnych. Leczenie substytucyjne polega na zastąpieniu substancji nadużywanej lekiem, który ma podobny efekt farmakologiczny i przez to eliminuje objawy abstynencyjne oraz głód, ale nie posiada właściwości euforyzujących, co zapewnia stabilność pacjenta przy podawaniu go raz dziennie lub nawet rzadziej³². Terapia substytucyjna w połączeniu z oddziaływaniami psychospołecznymi ma na celu poprawę stanu zdrowia i funkcjonowania społecznego osób uzależnionych od opioidów³³. Polski model substytucji lekowej opiera się na metadonie, będącym agonistą receptorów opioidowych (tj. działa podobnie jak substancje opioidowe). Leczenie substytucyjne prowadzone jest głównie w dużych miastach. W sumie objętych jest nim w kraju ok. 10 tys. pacjentów³⁴.

W województwie śląskim działają dwa programy leczenia substytucyjnego realizowane w formie ambulatoryjnej w Poradni Terapii Uzależnień od Substancji Psychoaktywnych i Współuzależnień Szpitala Specjalistycznego w Chorzowie oraz NZOZ Poradnia ds. Uzależnień w Częstochowie. Aktualnie na terenie kraju działa 25 programów leczenia substytucyjnego (24 realizowane w trybie ambulatoryjnym i 1 realizowany w trybie stacjonarnym)³⁵.

Biorąc pod uwagę ostatnie oszacowania liczby problemowych użytkowników opioidów w Polsce, można przyjąć, że liczba ta mieści się w szerokim przedziale 11 420 – 17 869. Środkowy punkt przedziału przypada na wartość 14 644 osób, co oznacza że podtrzymującą terapią substytucyjną objętych było w 2021 roku między 19 a 30% osób uzależnionych od opioidów, najczęściej od heroiny. Metadon jest najczęściej stosowanym lekiem w terapii substytucyjnej i przyjmuje go ok. 96% pacjentów leczonych substytucyjnie w naszym kraju. Buprenorfinę oraz morfinę o kontrolowanym uwalnianiu przyjmuje zaledwie około 4% leczonych osób³⁶.

³¹ <http://www.nzozszansa.pl/>

³² A. Bisaga, M. Wojnar *Farmakologiczne leczenie uzależnień*, W: *Uzależnienie od narkotyków. Poradnik dla terapeutów*, praca zbiorowa pod red. P. Jabłoński. B. Bukowska, J. Czabała, Warszawa, 2012, s. 148.

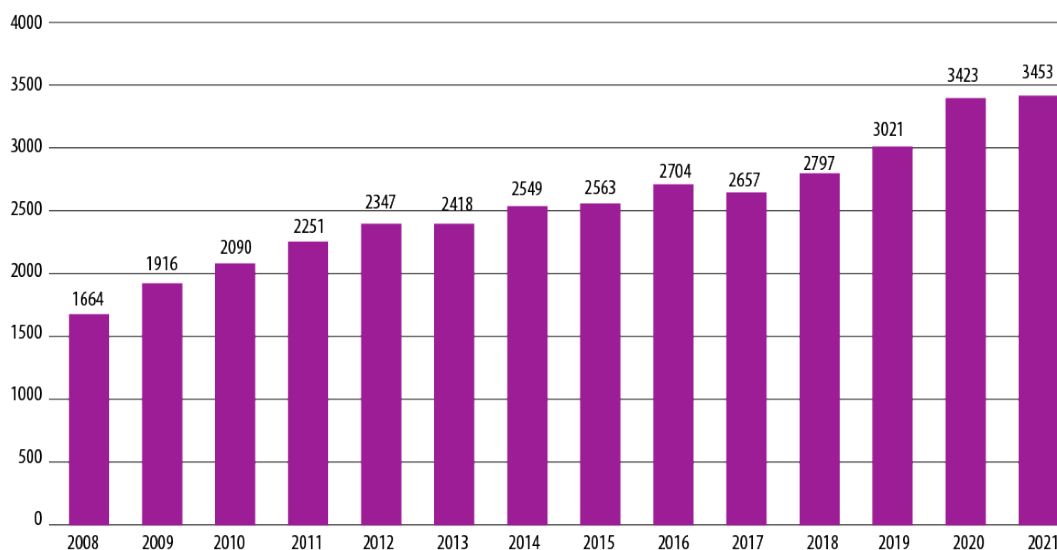
³³ B. Bukowska, *Leczenie substytucyjne – stare problemy i nowe wyzwania*, W: *Świat problemów*, Warszawa, 2018, s. 3.

³⁴ Puls Medycyny, <https://pulsmedycyny.pl/uzalezniecie-od-opioidow-leczenie-substytucyjne-na-recepte-poprawi-dostepnosc-terapii-1172280>.

³⁵ www.kbpn.gov.pl.

³⁶ <https://www.narkomania.org.pl/czytelnia/30-lat-leczenia-substytucyjnego-w-polsce/>

Liczba pacjentów leczonych substytucyjnie w latach 2008 – 2021

Źródło: <https://www.narkomania.org.pl/czytelnia/30-lat-leczenia-substytucyjnego-w-polsce/>

Szkody zdrowotne spowodowane używaniem alkoholu

Alkohol działa szkodliwie na niemal wszystkie tkanki i narządy. U osób spożywających alkohol stopień uszkodzenia poszczególnych organów zależy od wielu czynników, takich jak ilość czy rodzaj spożywanego alkoholu. Alkohol odgrywa też znaczącą rolę w ok. 230 różnych rodzajach chorób, zwłaszcza takich jak: nadciśnienie tętnicze, choroby wątroby, niektóre typy nowotworów, zaburzenia psychiczne (w szczególności o charakterze depresyjnym i lękowym). Oprócz uzależnienia, używanie, nadużywanie bądź szkodliwe spożywanie alkoholu jest przyczyną uszkodzeń ciała i śmierci w wyniku wypadków, przemocy, zatruc, przypadkowych kontaktów seksualnych.

Według danych *Global status report on Alcohol and Health* wydanym w 2018 roku przez World Health Organization (WHO), szkodliwe spożywanie alkoholu na świecie powoduje śmierć ok. 3 milionów ludzi rocznie³⁷.

Każdego roku na świat przychodzi ponad 100 tysięcy dzieci z Płodowym Zespołem Alkoholowym (FAS)³⁸. Poalkoholowe Spektrum Zaburzeń Rozwojowych (FASD) należy do najczęstszych przyczyn upośledzenia umysłowego w zachodniej cywilizacji, któremu można całkowicie zapobiec – wystarczy nie pić alkoholu w ciąży, nieznane jest bowiem stężenie alkoholu, które decyduje o wystąpieniu zaburzeń rozwoju płodu. Jest ponadto, najbardziej rozpowszechnionym, niegenetycznym schorzeniem neurorozwojowym, dotyczącym ok. 1% wszystkich żywych urodzeń

i występuje znacznie częściej niż np.: choroby spektrum autystycznego lub zespołu Downa.

³⁷ *Global status report on alcohol and health* opublikowany został w 2018 roku przez Światową Organizację Zdrowia (World Health Organization WHO). Raport oraz inne dane w przedmiotowym obszarze można znaleźć <https://www.who.int/>.

³⁸ Projekt *ALICJA Rozpowszechnienie FASD w Polsce*; Projekt realizowany w latach 2013-2015 przez PARPA, we współpracy ze Światową Organizacją Zdrowia (WHO), zaakceptowany przez Komisję Bioetyczną Instytutu Psychiatrii i Neurologii (IPiN) w Warszawie; *Zapobieganie Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych (FASD); Wczesne rozpoznanie ryzyka i krótka interwencja lekarska*. PARPA, Instytut Matki i Dziecka, Warszawa 2018, https://www.ciazabezalkoholu.pl/images/file/RozpowszechnianieFASD/FASD_w_Polsce.pdf.

Raport z wykonania w 2022 roku
Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030

Okolo 70% dzieci z FAS nigdy nie osiąga zdolności do samodzielnego życia³⁹. W Polsce FASD występuje nie rzadziej niż u 20 na 1000 dzieci w wieku 7-9 lat, a 4/5 z nich wychowuje się w różnych formach pieczy zastępczej: w rodzinach adopcyjnych i zastępczych, w placówkach opiekuńczo-wychowawczych⁴⁰.

W województwie śląskim działają podmioty wspierające osoby dorosłe i dzieci z wrodzonymi zaburzeniami rozwojowymi spowodowanymi alkoholem i innymi substancjami toksycznymi (m. in. z zespołem FASD). Można tu wymienić m. in.: Diagnostyczno – Terapeutyczny Ośrodek *Fastryga* z siedzibą w Łędzinach (działający przy Fundacji *Fastryga*) oraz Centrum Psychologiczne *ITEM Teresa Jadczak-Szumilo* z siedzibą w Żywcu⁴¹.

Szkody związane z używaniem narkotyków

Od wdrożenia badań w 1985 roku do 31 grudnia 2021 roku, przy uwzględnieniu korekt i uaktualnień danych, w tym eliminacji podwójnie zarejestrowanych przypadków, stwierdzono zakażenie HIV u 27 552 obywateli Polski i u osób innego obywatelstwa przebywających na terenie Polski. Wśród ogółu zarejestrowanych zakażonych było co najmniej 6 427 osób w związku z używaniem narkotyków, 2 067 zakażonych poprzez kontakt heteroseksualny oraz 4 592 poprzez kontakt seksualny pomiędzy mężczyznami. Ogółem odnotowano 3 868 zachorowań na AIDS, z czego 1 448 chorych zmarło⁴².

Liczba przypadków HIV, AIDS i zgonów zarejestrowanych w latach 2017-2021 roku według prawdopodobnej drogi transmisji

Droga transmisji	2017			2018			2019			2020			2021		
	HIV	AIDS	Zgony	HIV	AIDS	Zgony	HIV	AIDS	Zgony	HIV	AIDS	Zgony	HIV	AIDS	Zgony
Kontakty homoseksualne (mężczyźni)	383	25	5	310	24	3	359	19	2	179	13	2	188	9	-
Stosowanie narkotyków w iniekcjach	39	23	4	25	11	4	19	8	1	14	8	1	11	3	1
Kontakty heteroseksualne	124	17	4	69	15	4	95	23	5	51	7	1	74	11	1
Zakażenia wertykalne (matka-dziecko)	3	-	-	2	1	1	5	-	-	1	-	-	1	-	-
Zakażenia jatrogenne	1	-	-	2	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Inna / brak danych	976	55	11	867	56	17	1 135	50	10	595	19	6	899	30	7
Razem	1 526	120	24	1 275	108	29	1 615	100	18	840	47	10	1 173	53	9

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce w latach 2017 -2021 roku*, www.pzh.gov.pl.

W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2021 roku w województwie śląskim nie zgłoszono żadnych wykrytych zakażeń wirusem HIV, zachorowań na oraz zgonów osób chorych na AIDS⁴³.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Cięża bez alkoholu, <https://www.ciazabezalkoholu.pl/diagnoza-i-terapia>.

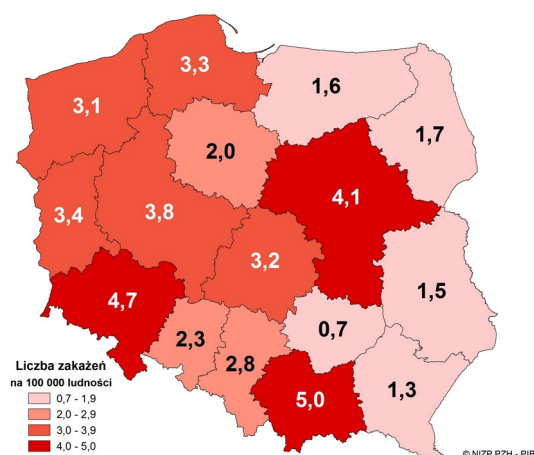
⁴² Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce*, Informacja z 31 grudnia 2021 r., www.pzh.gov.pl.

⁴³ Ibidem.

Raport z wykonania w 2022 roku
Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030

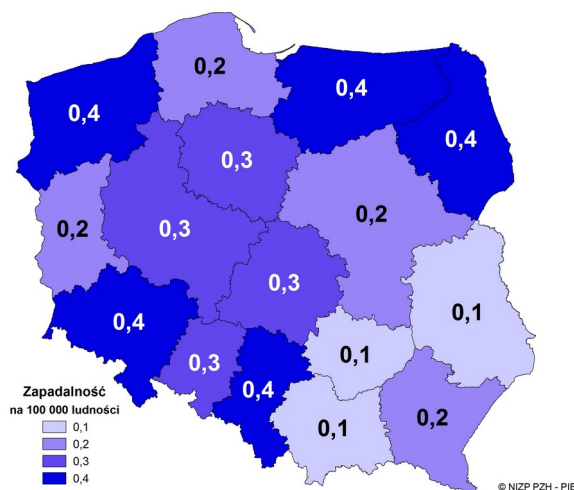
W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2020 roku w województwie śląskim zgłoszono 46 nowo wykrytych zakażeń wirusem HIV (w 2019 – 233; w 2018 – 208; w 2017 – 182; w 2016 – 143; w 2015 – 241), 6 zachorowań na AIDS (w 2019 – 15; w 2018 roku – 28; w 2017 – 20; w 2016 – 12; 2015 – 25) oraz 2 zgony chorych na AIDS (w 2019 – 5; w 2018 – 6, w 2017 roku – 5; w 2016 – 5; w 2015 – 4). Podkreślić należy, że dane w poszczególnych latach mogą się różnić, co jest związane z systemem sprawozdawania przypadków zakażeń⁴⁴. Średnią roczną liczbę nowo wykrywanych zakażeń HIV w latach 2016-2020 oraz średnią roczną zapadalność na AIDS w latach 2016-2020, według województw przedstawiają mapy poniżej⁴⁵.

Średnia roczna liczba nowo wykrywanych zakażeń HIV według województw w latach 2017-2021

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce*, www.pzh.gov.pl.

Średnia roczna zapadalność na AIDS według województw w latach 2017-2021

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce*, www.pzh.gov.pl.

Sytuacja życiowa osób i rodzin z problemem alkoholowym i narkotykowym w województwie śląskim

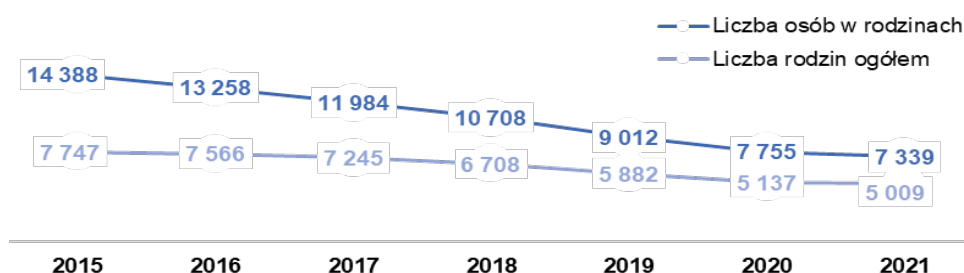
⁴⁴ Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce*, www.pzh.gov.pl.

⁴⁵ Ibidem.

W rodzinie z problemem alkoholowym lub narkomanii, co najmniej jeden z członków pije w sposób nadmierny, szkodliwy lub niekontrolowany bądź stosuje inne środki psychoaktywne. Związane z tą sytuacją nieprawidłowości wywierają negatywny wpływ na pozostałych członków rodziny, zarówno dorosłych jak i dzieci, powodując problemy zdrowotne, psychologiczne, społeczne i materialne. Do najistotniejszych problemów będących skutkiem uzależnienia należą szkody społeczne i rozwojowe, jakie zachodzą u dzieci z rodzin z problemem alkoholowym oraz problemy związane z readaptacją społeczną osób uzależnionych od innych substancji psychoaktywnych. W związku z uzależnieniem rodzica bądź rodziców/opiekunów, czy innych bliskich, którzy nie wypełniają swoich ról opiekuńczo-wychowawczych, dzieci żyją w ciągłym stresie, napięciu i doświadczają wielu trudnych sytuacji powodujących cierpienie oraz poczucie braku bezpieczeństwa emocjonalnego i fizycznego. W konsekwencji powoduje to liczne zaburzenia emocjonalne i psychiczne takich dzieci, co stawia zadania przed jednostkami systemu oświaty, pomocy społecznej i pieczy zastępczej.

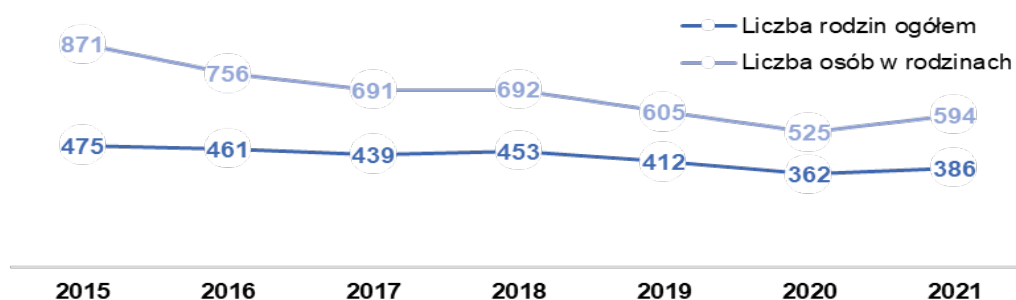
Statystyki dotyczące świadczeń pomocy społecznej udzielanych osobom i rodzinom z powodu alkoholizmu i narkomanii prowadzone są przez ministerstwo właściwe do spraw pomocy społecznej. W latach 2015-2021 w województwie śląskim, podobnie jak w całej Polsce, obserwuje się systematyczny spadek liczby rodzin i osób w rodzinach objętych z tego powodu pomocą społeczną.⁴⁶

Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej udzielone z powodu alkoholizmu w województwie śląskim w latach 2015-2021

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie Sprawozdań MPiPS-03, MRPiPS-03 oraz MRiPS-03 za lata 2015-2021.

Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej udzielone z powodu narkomanii w województwie śląskim w latach 2015-2021

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie Sprawozdań MPiPS-03, MRPiPS-03 oraz MRiPS-03 za lata 2015-2021.

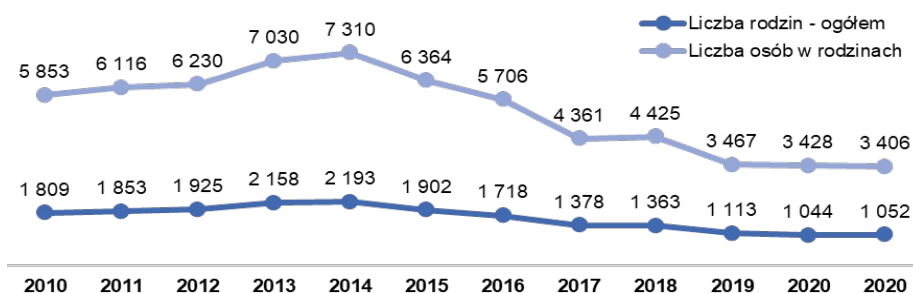
Przemoc w rodzinie z problemem alkoholowym

Problem alkoholowy często współwystępuje ze zjawiskiem przemocy w rodzinie. Jednak różne źródła statystyczne i badawcze nie pozwalają na jednoznaczne określenie skali wielkości

⁴⁶ Sprawozdania MPiPS-03 MRPiPS-03 oraz MRiPS-03 za lata 2015-2021, www.mpips.gov.pl.

problemu. W latach 2010-2014 w województwie śląskim liczba beneficjentów pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie systematycznie wzrastała. W 2015 roku nastąpił spadek liczby tego typu świadczeniobiorców i tendencja ta utrzymała się do 2021 roku, kiedy liczba rodzin objętych świadczeniami pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie wynosiła 1 052 (w 2014 roku – 2 193), a liczba osób w tych rodzinach 3 406 (w 2014 roku – 7 310).

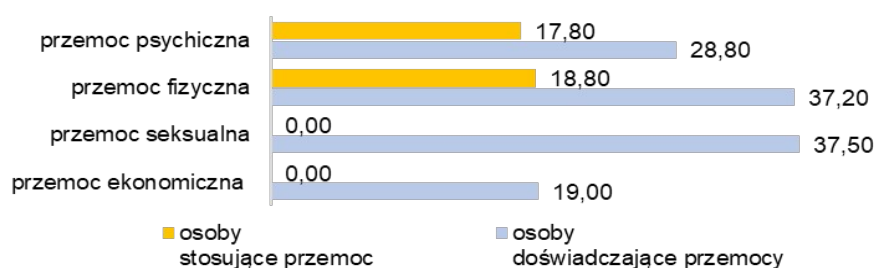
Rodziny i osoby objęte świadczeniami pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie w województwie śląskim w latach 2010-2021

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie Sprawozdań MPiPS-03 MRPiPS-03 oraz MRiPS-03 za lata 2010-2021.

Wyniki badań przeprowadzonych na zlecenie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wskazują na korelację pomiędzy stanem nietrzeźwości osoby stosującej przemoc w rodzinie a występującymi epizodami przemocy. Zależność tę odnotowano zarówno w relacjach ofiar jak i sprawców przemocy w każdym rodzaju przemocy. Badane osoby dorosłe doświadczające przemocy w rodzinie wskazały alkohol jako najczęstszą okoliczność towarzyszącą przemocy⁴⁷.

Alkohol jako okoliczność wystąpienia w rodzinie przemocy w relacjach osób doświadczających przemocy i osób stosujących przemoc

Źródło: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Raport cząstkowy *Badania porównawcze oraz diagnoza skali występowania przemocy w rodzinie wśród osób dorosłych i dzieci, z podziałem na poszczególne formy przemocy wraz z opisem charakterystyki ofiar przemocy i sprawców*, Warszawa 2014 rok.

Wskaźnikiem pozwalającym na ocenę skali zjawiska przemocy w rodzinie jest liczba wszczętych procedur *Niebieska Karta* na terenie województwa śląskiego. W 2021 roku wszczęto ich łącznie 7 312 (w 2020 roku było to 7 365, w 2019 roku 8 143, a w 2018 roku – 8 171), z czego najwięcej z inicjatywy Policji – 5 387 (w 2020 roku było to 5 671, w 2019 roku 6 045, a w 2018 roku

⁴⁷ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zawarte w raporcie pt.: *Ogólnopolska diagnoza infrastruktury wsparcia osób doznających przemocy oraz ocena efektywności i skuteczności stosowanych form pomocy. Raport końcowy (2017)*; Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Raport cząstkowy Badania porównawcze oraz diagnoza skali występowania przemocy w rodzinie wśród osób dorosłych i dzieci, z podziałem na poszczególne formy przemocy wraz z opisem charakterystyki ofiar przemocy i sprawców (2014)*, *Diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie - Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej - Portal Gov.pl (www.gov.pl)*.

– 6 105), następnie pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej – 1 443 (w 2020 roku było to 1 353, w 2019 roku – 1 901, a w 2018 roku – 1 559), przedstawicieli systemu oświaty – 357 (w 2020 roku – 249, w 2019 roku – 367, a w 2018 roku – 350), ochrony zdrowia – 81 (w 2020 roku – 54, w 2019 roku – 65, a w 2018 roku – 73) oraz gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych – 44 (w 2020 roku – 41, w 2019 roku – 64, w 2018 roku – 84)⁴⁸.

Przestępczość związana z alkoholem i narkotykami

Spożywanie alkoholu, zwłaszcza ryzykowne bądź szkodliwe oraz stosowanie innych środków psychoaktywnych, jest częstą przyczyną naruszenia prawa. Pod ich wpływem maleją możliwości obiektywnej oceny własnego zachowania oraz jego konsekwencji. Z danych statystycznych Policji wynika, że istnieje silna korelacja między spożywaniem alkoholu a popełnianymi przestępstwami (udział nietrzeźwych podejrzanych wśród osób przebadanych na stan trzeźwości). W 2022 roku śląscy policjanci zatrzymali 8 665 nietrzeźwych kierujących - to o ponad tysiąc więcej niż w 2021 roku⁴⁹.

Dane statystyczne Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach wskazują na stabilizację liczby wykrytych przestępstw z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w ostatnich latach, tj. 2020-2022. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw, określający stosunek procentowy liczby przestępstw wykrytych (łącznie z wykrytymi po podjęciu z umorzenia) do ogólnej liczby przestępstw stwierdzonych powiększonej o liczbę przestępstw wykrytych po podjęciu postępowań umorzonych w latach ubiegłych, w ostatnim okresie również pozostaje na podobnym poziomie⁵⁰.

III. ZADANIA ZREALIZOWANE PRZEZ SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO Z ZAKRESU PRZECIWDZIAŁANIA UZALEŻNIENIOM W 2022 ROKU

⁴⁸ Śląski Urząd Wojewódzki, *Raport z realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2019 roku*, s.10, Śląski Urząd Wojewódzki, *Raport z realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2020 roku*, s. 10-11, Śląski Urząd Wojewódzki, *Raport z realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2021 roku*, s. 10-11.

⁴⁹ <https://slaska.policja.gov.pl/kat/informacje/wiadomosci/351090,Podsumowanie-roku-na-drogach.html>

⁵⁰ Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach, *Informacja o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego stycznia - grudzień 2020-2022 r. województwo śląskie*.

Raport z wykonania w 2022 roku
Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030

Zadania wykonane w 2022 roku stanowiły realizację celu głównego *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030* tj. *Integracja oraz wzmocnienie oddziaływań na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim*, zgodnie z następującymi celami operacyjnymi:

1. Edukacja publiczna i wzmocnianie zintegrowanych oddziaływań w zakresie profilaktyki uzależnień.
2. Wzmocnienie systemu rozwiązywania problemów alkoholowych.
3. Przeciwdziałanie narkomanii

Realizując zadania współpracowano z podmiotami działającymi w obszarze ochrony zdrowia, polityki społecznej, wymiaru sprawiedliwości, oświaty, administracji samorządowej, organami ścigania oraz z organizacjami pozarządowymi.

Beneficjentami realizowanych przedsięwzięć w ramach *Programu* byli mieszkańcy województwa śląskiego, w szczególności:

- dzieci i młodzież, w tym z grup podwyższonego ryzyka oraz ich rodzice/opiekunowie,
- osoby dorosłe, w tym z grup ryzyka,
- rodziny z problemem uzależnień,
- osoby uzależnione od narkotyków/alkoholu i współuzależnione,
- instytucje i organizacje pozarządowe działające w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom od alkoholu i narkotyków,
- przedstawiciele służb pracujących na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom.

W 2022 roku dokonano analizy sprawozdań z realizacji zadań dofinansowanych z budżetu Województwa Śląskiego w latach poprzednich w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz prowadzono kompleksowe kontrole merytoryczno-finansowe.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego w 2022 roku na realizację zadań z zakresu zwalczania alkoholizmu i narkomanii opisanych poniżej wydatkował środki finansowe w łącznej kwocie 2 888 806,79 zł.

**Edukacja publiczna i wzmocnianie zintegrowanych oddziaływań
w zakresie profilaktyki uzależnień**

W 2022 roku szkolenia z obszaru przeciwdziałania narkomanii zostały zlecone organizacjom pozarządowym i podmiotom, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w ramach *Konkursu ofert na realizację zadań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim w 2022 roku – edukacja publiczna*, przeprowadzonego przez Zarząd Województwa Śląskiego.

W omawianym okresie, w ramach wdrażania projektów konkursowych na podstawie umów dotacyjnych, dofinansowane podmioty zrealizowały 7 szkoleń obejmujących problematykę narkotyków i narkomanii, w tym:

- jednodniowe szkolenie pn. *Wczesne rozpoznawanie wśród dzieci i młodzieży zagrożeń związanych z używaniem alkoholu i narkotyków*,
- trzydniowe szkolenie pn. *Problemy uzależnień w WTZ-tach*,
- dwudniowe szkolenie pn. *Profilaktyka w terapii*,
- dwudniowe szkolenie pn. *Socjoterapia w podmiotach zatrudnienia socjalnego*,

Raport z wykonania w 2022 roku
Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030

- dwudniowe szkolenie pn. *Przeciwdziałanie problemom uzależnień (od alkoholu, narkotyków, środków psychoaktywnych oraz behawioralnych) w podmiotach zatrudnienia socjalnego,*
- jednodniowe szkolenie pn. *Pierwsza Pomoc Psychologiczna osobom doświadczającym przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym,*
- trzydniowe szkolenie pn. *Pomoc osobie doświadczającej przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym.*

Organizacja spotkań umożliwiła wzrost wiedzy, umiejętności oraz kwalifikacji zawodowych, a także wymianę doświadczeń osób pracujących w obszarze zwalczania narkomanii i przeciwdziałania alkoholizmowi.

Przedstawiciele Samorządu Województwa Śląskiego zajmujący się tematyką przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim wzięli udział w wizycie polskich ekspertów w Europejskim Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, które jest zdecentralizowaną agencją Unii Europejskiej, mającą na celu dostarczanie Unii Europejskiej i jej państwom członkowskim obiektywnych, rzetelnych i porównywalnych informacji o narkotykach i narkomanii. Elementem wizyty była prezentacja podczas sesji dyskusyjno – plenarnej działań prowadzonych przez Województwo Śląskie na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom w regionie, jak również wizytacja placówek pomocowych w Lizbonie wraz z prezentacją ich działalności.

W 2022 roku wzorem lat ubiegłych, wspólnie z Wojewódzką Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w Katowicach i Departamentem Nadzoru Podmiotów Leczniczych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego zorganizowano *VII Wojewódzką Konferencję pt. „Nowe substancje psychoaktywne. Nowe trendy. Nowe zagrożenia”*. W przedsięwzięciu wzięło udział 206 osób, w tym przedstawiciele systemu oświaty, pracownicy powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych, policjanci, strażnicy miejscy, pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych. Celem konferencji było przedstawienie zagrożenia dla zdrowia i życia młodych ludzi jakim jest ryzyko używania środków psychoaktywnych tj. alkoholu, narkotyków i nowych narkotyków, a także wskazanie na sposoby zapobiegania tym niekorzystnym zjawiskom w społeczności szkolnej.

W 2022 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej współorganizował wraz z Regionalnym Związkiem Stowarzyszeń Abstynenckich Województwa Śląskiego *XVI Śląskie Forum Abstynenckie pn. Żyj godnie bez alkoholu*. Celem przedsięwzięcia była edukacja publiczna na temat przeciwdziałania alkoholizmowi oraz roli profilaktyki i promocji trzeźwego, zdrowego stylu życia, podkreślenie wagi problemu, jakim jest wpływ alkoholu na zachowania młodzieży oraz wpływ doświadczeń z dzieciństwa w rodzinie z problemem alkoholowym na funkcjonowanie człowieka w życiu dorosłym. Uczestnikami spotkania byli m.in. przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, terapeuci, psychologowie oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych ruchu abstynenckiego – 145 osób.

Wspieranie oddziaływań służących edukacji publicznej w szerokim tego słowa znaczeniu oraz profilaktyki uzależnienia od alkoholu, innych środków psychoaktywnych, jak i od czynności, stanowi realizację zapisów *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030*, dlatego Zarząd Województwa Śląskiego przeprowadził *Konkurs ofert na realizację zadań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom w 2022 roku – profilaktyka*. Do udziału w konkursie, uprawnione były organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r., poz. 1327 ze zm.), których cele statutowe lub przedmiot działalności dotyczą spraw objętych zadaniami konkursu.

W wyniku przeprowadzenia procedur konkursowych, Zarząd Województwa Śląskiego przyznał dotacje na realizację 2 zadań, które umożliwiły m.in.:

- przeprowadzenie w województwie śląskim kolejnej edycji regionalnej kampanii społecznej promującej trzeźwość pod hasłem *Prowadzę, jestem trzeźwy - dołącz do mnie* dla łącznej liczby odbiorców ok. 4,48 mln osób,
- upowszechnienie poprzez kampanię społeczną idei trzeźwości i ograniczenie zjawiska kierowania pojazdami pod wpływem środków psychoaktywnych oraz wskazanie jak reagować kiedy osoba będąca pod wpływem takich środków chce prowadzić pojazd,
- przeprowadzenie zajęć pedagogicznych i socjoterapeutycznych w oparciu o program profilaktyki uniwersalnej pn. *Trzy koła*, ujętego jako dobra praktyka w bazie programów *Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego* oraz zapewnienie posiłku dla beneficjentów projektu - dzieci i młodzieży (22 osoby) i rodzice/opiekunowie (4 osoby).
- zwiększenia dostępu do pomocy pedagogicznej i socjoterapeutycznej dla ponad 20 dzieci i młodzieży.

W 2022 roku kontynuowano współpracę samorządami województwa śląskiego, w zakresie wzmocnienia oddziaływań prowadzonych wobec osób dorosłych, dzieci i młodzieży oraz ich rodzin. Intencją działania było wzmocnienie samorządów lokalnych, w realizacji zadań na rzecz wsparcia systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono procedurę ogłoszenia przez Zarząd Województwa Śląskiego konkursu ofert dla gmin i powiatów województwa śląskiego pod nazwą: *Wspieranie lokalnych systemów profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym w województwie śląskim w 2022 roku*. Konkurs zakładał dwa zadania. Pierwsze zadanie miało na celu wzmocnienie działalności placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży na terenie województwa śląskiego w gminach województwa śląskiego, które uzyskują najniższe dochody za wydawanie zezwoleń na detaliczną sprzedaż napojów alkoholowych (do 300.000,00 zł).

Sejmik Województwa Śląskiego podjął decyzję o udzieleniu pomocy finansowej gminom województwa śląskiego z przeznaczeniem na wykonanie 8 zadań. Ich realizacja przyczyniła się m.in. do:

- zapewnienia opieki ponad 280 podopiecznym, m.in. poprzez udział w zajęciach opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizację czasu wolnego,
- wsparcie w sprawowaniu opieki nad dzieckiem dla ponad 50 rodziców – podopiecznych świetlicy,
- urozmaicenia oddziaływań świetlicowych wobec dzieci i młodzieży,
- umożliwienia podopiecznym placówek wzięcia udziału w zajęciach, pozwalających na rozwijanie uzdolnień oraz zainteresowań,
- kontynuacji prowadzenia programów edukacyjnych, wychowawczych oraz profilaktycznych, przeciwdziałających negatywnym zjawiskom wśród dzieci i młodzieży takim jak uzależnienia oraz przemoc,
- objęcia podopiecznych oddziaływaniami profilaktycznymi z obszaru przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy,
- nabycia przez podopiecznych placówek pożądaných umiejętności społecznych niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania w życiu dorosłym,

Raport z wykonania w 2022 roku
Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030

- zmniejszenia deficytów wychowawczych i edukacyjnych dzieci ze środowisk defaworyzowanych,
- wzmocnienia współpracy podmiotów środowiska lokalnego w obszarze pracy z dzieckiem i rodziną,
- wzmocnienia oddziaływań mających na celu wsparcie rozwoju umiejętności społecznych oraz współdziałania w grupie,
- organizacji zajęć socjoterapeutycznych,
- organizacji zajęć kompensacyjnych, logopedycznych, informacyjnych.

Drugim zadaniem w ramach powyższego konkursu było przedsięwzięcie skierowane do powiatów województwa śląskiego, z wyjątkiem gmin na prawach powiatu pn. *Wzmocnienie działalności placówek świadczących pomoc specjalistyczną osobom i rodzinom*

z problemem alkoholowym, w tym przemocy. Sejmik Województwa Śląskiego podjął decyzję o udzieleniu pomocy finansowej 3 powiatom, których realizacja przyczyniła się m.in. do:

- realizacji oddziaływań profilaktyczno-edukacyjnych dla rodziców służących zwiększeniu ich kompetencji wychowawczych dotyczących kształtowania postaw wolnych od uzależnień i przemocy, w tym realizacji programu Szkoła rodziców, cyklu warsztatów Szkoła rodziców - warsztaty umiejętności wychowawczych dla zaawansowanych,
- wsparcia około 20 rodziców/opiekunów w pełnieniu ich ról rodzicielskich,
- rozszerzenia oferty oddziaływań na rzecz wzmocnienia rozwoju osobistego i społecznego dzieci i młodzieży pochodzących ze środowisk o mniejszych szansach rozwojowych z uwagi na problemy alkoholowe, w tym przemocy w rodzinie,
- rozszerzenia oferty oddziaływań na rzecz ograniczania zjawiska przemocy w rodzinie, przeciwdziałania jej skutkom oraz wzmocnienia rodzin dotkniętych problemem uzależnienia, w tym przemocy,
- udostępnienia beneficjentom zadania możliwości wzięcia udziału w zajęciach z obszaru przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy,
- wdrożenia oddziaływań socjoterapeutycznych i pomocowych dla około 30 dzieci i młodzieży.

Wspieranie przez Samorząd Województwa realizacji profesjonalnych programów profilaktyki uzależnień wypracowanych w oparciu o sprawdzone teorie naukowe wyjaśniające mechanizmy powstawania i rozwoju uzależnienia od substancji psychoaktywnych lub od czynności oraz zalecanych w ramach *Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego* w szkołach, jak również w innych placówkach dla dzieci i młodzieży, jest jednym z najważniejszych zadań *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030*. Dlatego też Zarząd Województwa Śląskiego ogłosił także konkurs ofert dla gmin i powiatów województwa śląskiego pn.: *Wzmocnienie skutecznych oddziaływań profilaktycznych w województwie śląskim w 2022 roku*. Celem konkursu było wsparcie oddziaływań z zakresu edukacji publicznej i wzmocnienia zintegrowanych oddziaływań w zakresie profilaktyki uzależnień, w tym programów profilaktycznych o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, spełniających europejskie standardy profilaktyczne. Na konkurs nie wpłynęły oferty, z powodu czego konkurs pozostał nierozstrzygnięty.

W celu monitorowania problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego przygotowano:

- *Roczną informację o zrealizowanych lub podjętych zadaniach z zakresu zdrowia publicznego za rok 2021*, w oparciu o art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 roku o zdrowiu publicznym. W opracowaniu ujęto szczegółową analizę dotyczącą realizacji wszystkich zadań z obszaru przeciwdziałania alkoholizmowi i wydatków z nimi

związanych na podstawie wzoru sprawozdania określonego Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2016 roku w sprawie rocznej informacji o zrealizowanych lub podjętych zadaniach z zakresu zdrowia publicznego.

- Przygotowano zaktualizowaną diagnozę problemów uzależnień uwzględniającą zagadnienia uzależnień behawioralnych stanowiącą integralną część opracowanego *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030*, a przyjętego uchwałą nr VI/44/4/2022 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 23 maja 2022 roku.
- Przygotowano ewaluację zadań *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2021-2030*, realizowanych w 2021 roku stanowiącą integralną część ww. *Programu*.

Wzmocnienie systemu rozwiązywania problemów alkoholowych.

Wspieranie szerokiego spektrum działań z obszaru przeciwdziałania uzależnieniom od alkoholu i innych środków psychoaktywnych stanowi realizację zapisów *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030*. Mając na celu wzmocnienie aktywności podmiotów promujących i utrwalających trzeźwość oraz środowisk abstynenckich i samopomocowych, jak też wzmocnienie oddziaływań na rzecz organizowania specjalistycznej pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemem alkoholowym, w 2022 roku Zarząd Województwa Śląskiego przeprowadził *Konkurs ofert na realizację zadań w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim w 2022 roku*. Konkurs przewidywał dofinansowanie dwóch zadań konkursowych tj.:

- 1) Rozwiązywanie problemów alkoholowych w województwie śląskim, poprzez:
 - Promocję i utrwalanie trzeźwości oraz wzmocnienie środowisk abstynenckich i samopomocowych.
 - Organizowanie specjalistycznej pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemem alkoholowym, w tym przemocą, służącej podniesieniu jakości oraz zwiększeniu dostępności do świadczeń pomocowych.
 - Oddziaływania na rzecz wzmacniania procesu leczenia, redukcji szkód, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od alkoholu oraz ich bliskich.
 - Działania służące zmniejszaniu dostępności alkoholu oraz promocja inicjatyw na rzecz przestrzegania prawa w zakresie produkcji, dystrybucji, sprzedaży, reklamy, promocji oraz spożywania napojów alkoholowych.
- 2) Przeciwdziałanie narkomanii w województwie śląskim, poprzez:
 - Działania na rzecz ograniczenia stosowania środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i NSP.
 - Działania na rzecz zwiększenia dostępności do terapii, rehabilitacji i reintegracji dla osób uzależnionych od narkotyków oraz ich rodzin.
 - Oddziaływania pomocowe dla osób i rodzin zagrożonych uzależnieniem lub uzależnionych od substancji psychoaktywnych.
 - Działania na rzecz redukcji szkód zdrowotnych i społecznych będących konsekwencją problemów wynikających z uzależnienia od środków psychoaktywnych.

Do udziału w konkursie, uprawnione były organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, których cele statutowe lub przedmiot działalności dotyczą

spraw objętych zadaniami określonymi w art. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 roku o zdrowiu publicznym.

W wyniku przeprowadzenia procedur konkursowych, Zarząd Województwa Śląskiego w ramach Zadania nr 1 – Rozwiązywanie problemów alkoholowych w województwie śląskim, przyznał dotacje na realizację 5 zadań z zakresu przeciwdziałania alkoholizmowi w 2022 roku. Zrealizowane zadania przyczyniły się do:

- udzielenia różnych form wsparcia w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień wobec 327 beneficjentów,
- zwiększenia dostępu do pomocy psychologicznej, terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób dotkniętych problemem uzależnienia od alkoholu,
- wzmocnienia skuteczności oddziaływań terapeutycznych realizowanych wobec osób uzależnionych i ich rodzin, a także wobec osób zagrożonych problemem używania alkoholu,
- pomocy członkom rodzin osób uzależnionych od alkoholu lub osób mających problem w związku z używaniem alkoholu,
- wzmocnienie oddziaływań na rzecz organizowania specjalistycznej pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemem alkoholowym oraz doświadczającym przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym służących zwiększeniu dostępności i podniesieniu jakości świadczeń pomocowych,
- rozwinięcia umiejętności współpracy i współdziałania z innymi osobami,
- pogłębienia wiedzy na temat wielowymiarowej szkodliwości spożywania alkoholu,
- nabycia wiedzy na temat możliwości rozwiązywania problemów związanych z używaniem alkoholu,
- wzmocnienia środowisk abstynenckich i samopomocowych w zakresie promocji działań utrwalających trzeźwość.

Zgodnie z zapisami ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Zarząd Województwa tworzy i prowadzi wojewódzki ośrodek terapii uzależnienia i współuzależnienia. W województwie śląskim funkcję takiego ośrodka pełni Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia (WOTUiW), działający w strukturach organizacyjnych Wojewódzkiego Ośrodka Lecznictwa Odwykowego i Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego z siedzibą w Gorzycach. W 2022 roku Województwo Śląskie udzieliło podmiotowi dotację, która umożliwiła m.in. przeprowadzenie konsultacji merytorycznych w 4 placówkach leczenia uzależnień lub rehabilitacji odwykowej na terenie województwa w ramach programu wspierania placówek odwykowych, utrzymanie internetowej bazy danych o placówkach odwykowych w województwie, zebraniu i opracowaniu danych dotyczących leczenia uzależnienia od alkoholu na terenie województwa śląskiego w 2021r. ujęte w *Raporcie o stanie lecznictwa odwykowego w województwie śląskim w roku 2021*, organizację 2-dniowej wyjazdowej konferencji na temat *Dialog motywujący – praktyczne zastosowanie metody w terapii uzależnień* dla 67 pracowników merytorycznych podmiotów leczniczych sprawujących w województwie śląskim opiekę nad uzależnionymi od alkoholu oraz przedstawicieli podmiotów realizujących zadania dotyczące wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi. Zorganizowano również jednodniowe wyjazdowe zebranie dla kierujących placówkami leczenia uzależnień w województwie śląskim i/lub oddelegowanych pracowników, szkolenie dla 22 wychowawców zakładu karnego lub aresztu śledczego województwa śląskiego w zakresie uzależnienia od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych jak też możliwości pomagania osobom uzależnionym przebywającym

w warunkach izolacji oraz dwóch jednodniowych szkoleń dla 54 uczestników z zakresu *Spektrum uszkodzeń poalkoholowych płodu (FASD)*.

Wspierając proces leczenia i rehabilitacji osób uzależnionych od alkoholu oraz ich bliskich w ramach realizacji zadań określonych w Programie, Zarząd Województwa Śląskiego przeprowadził dwa nabory wniosków dla podmiotów wykonujących działalność leczniczą, realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi na terenie województwa śląskiego w 2022 roku. W ramach procedur złożone wnioski zostały poddane weryfikacji pod względem celowości, zakresów planowanych działań, oceny posiadanych zakresów rzeczowych, wyceny kosztów zadań oraz terminów ich realizacji.

W ramach pierwszego naboru udzielono wsparcia finansowego na przeprowadzenie przedsięwzięć istotnych dla właściwego funkcjonowania 6 podmiotów wykonujących działalność leczniczą w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi na terenie województwa śląskiego. Wykonane inwestycje miały na celu wzmocnienie infrastruktury podmiotów realizujących w województwie śląskim programy psychoterapii uzależnień i współuzależnień oraz udzielających indywidualnych świadczeń zapobiegawczo-leczniczych i rehabilitacyjnych osobom uzależnionym od alkoholu i członkom ich rodzin.

Drugi nabór pozwolił na udzielenie wsparcia w postaci dotacji celowych 6 podmiotom leczniczym wykonującym działalność leczniczą, realizującym zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi na terenie województwa śląskiego z przeznaczeniem na zakupy inwestycyjne, w tym zakup aparatury i sprzętu medycznego – niezbędne do świadczenia usług zdrowotnych we wskazanym obszarze. Powyższe umożliwiło wsparcie rozwoju i modernizacji bazy materialnej oraz organizacyjnej podmiotów leczniczych realizujących programy psychoterapii uzależnień i współuzależnień oraz udzielających indywidualnych świadczeń zapobiegawczo-leczniczych i rehabilitacyjnych osobom uzależnionym od alkoholu oraz członkom ich rodzin przez wykwalifikowaną kadrę. Zrealizowane przedsięwzięcia zwiększyły także komfort pacjentów oraz polepszyły warunki pracy personelu świadczącego pomoc osobom uzależnionym i ich rodzinom.

W okresie sprawozdawczym opracowano materiał pt.: *Superwizja w pracy socjalnej i terapeutycznej oczami praktyka*, którego zakres merytoryczny obejmuje m.in. informacje wprowadzające w zagadnienie superwizji – zwłaszcza w pracy terapeutycznej z osobami uzależnionymi, zagadnienia dotyczące rodzajów superwizji, specyfiki pracy superwizora, metodologii superwizji oraz informacje gdzie można znaleźć wykazy certyfikowanych superwizorów.

Ponadto, zaktualizowano, uzupełniono i udostępniono na stronie internetowej www.rops-katowice.pl informatory zawierające dane podmiotów prowadzących działalność leczniczą, realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi na terenie województwa śląskiego, w tym:

- Placówki ambulatoryjne prowadzące działalność leczniczą w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi na terenie województwa śląskiego.
- Dzielne oddziały terapii uzależnienia od alkoholu na terenie województwa śląskiego.
- Alkohol – Detoksy Oddziały Leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych (detoksykacyjne) na terenie województwa śląskiego.
- Całodobowe oddziały terapii uzależnienia od alkoholu na terenie województwa śląskiego.

Jednocześnie, zaktualizowano, uzupełniono i rozszerzono informator zawierający przydatne łącza do różnych portali itp. prezentujących opracowania i bazy informacyjno-edukacyjne z obszaru profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień dostępnych w internecie.

Przeciwdziałanie narkomanii

Wspieranie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień należy do podstawowych sposobów wdrażania *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030*. Kierując się intencją wzmacniania dostępności oraz poszerzenia oferty pomocowej do terapii, rehabilitacji i reintegracji dla osób uzależnionych od narkotyków oraz ich rodzin, w 2022 roku Zarząd Województwa Śląskiego przeprowadził *Konkursu ofert na realizację zadań w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim w 2022 roku*. Konkurs przewidywał dofinansowanie dwóch zadań konkursowych tj.:

- 1) Rozwiązywanie problemów alkoholowych w województwie śląskim, poprzez:
 - Promocję i utrwalanie trzeźwości oraz wzmocnienie środowisk abstynenckich i samopomocowych.
 - Organizowanie specjalistycznej pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemem alkoholowym, w tym przemocą, służącej podniesieniu jakości oraz zwiększeniu dostępności do świadczeń pomocowych.
 - Oddziaływania na rzecz wzmacniania procesu leczenia, redukcji szkód, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od alkoholu oraz ich bliskich.
 - Działania służące zmniejszaniu dostępności alkoholu oraz promocja inicjatyw na rzecz przestrzegania prawa w zakresie produkcji, dystrybucji, sprzedaży, reklamy, promocji oraz spożywania napojów alkoholowych.
- 2) Przeciwdziałanie narkomanii w województwie śląskim, poprzez:
 - Działania na rzecz ograniczenia stosowania środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i NSP.
 - Działania na rzecz zwiększenia dostępności do terapii, rehabilitacji i reintegracji dla osób uzależnionych od narkotyków oraz ich rodzin.
 - Oddziaływania pomocowe dla osób i rodzin zagrożonych uzależnieniem lub uzależnionych od substancji psychoaktywnych.
 - Działania na rzecz redukcji szkód zdrowotnych i społecznych będących konsekwencją problemów wynikających z uzależnienia od środków psychoaktywnych.

Do udziału w konkursie, uprawnione były organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, których cele statutowe lub przedmiot działalności dotyczą spraw objętych zadaniami określonymi w art. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 roku o zdrowiu publicznym.

W wyniku przeprowadzenia procedur konkursowych, Zarząd Województwa Śląskiego w ramach Zadania nr 2 – Przeciwdziałanie narkomanii w województwie śląskim, przyznał dotacje na realizację łącznie 6 zadań z zakresu przeciwdziałania narkomanii w 2022 roku. Zrealizowane zadania przyczyniły się do:

- udzielenia różnych form wsparcia w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień wobec 236 beneficjentów,
- polepszenia dostępu do pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób dotkniętych problemem narkomanii,
- wzmocnienia skuteczność oddziaływań terapeutycznych realizowanych wobec osób uzależnionych i ich rodzin,

- wsparcia członków rodzin osób uzależnionych od narkotyków lub mających problem w związku z używaniem narkotyków,
- poszerzenia umiejętności beneficjentów zadań w zakresie szkodliwych sposobów przystosowywania się osób współuzależnionych do zaistniałej sytuacji wynikającej w używania narkotyków przez osobę bliską,
- wzrostu umiejętności osób z problemem narkotykowym w zakresie pełnienia ról społecznych beneficjentów,
- rozwinięcia umiejętności współdziałania z innymi osobami,
- pogłębienia wiedzy na temat używania narkotyków oraz ich wielowymiarowej szkodliwości,
- nabycia wiedzy na temat sposobów rozwiązywania problemów związanych z używaniem narkotyków,
- zwiększenia szans na utrzymanie abstynencji osób uzależnionych od narkotyków po zakończonym leczeniu,
- zwiększenia zdolności osób uzależnionych do zapobiegania nawrotom choroby, poprzez działania posterapeutyczne.

Systematyczne wzmocnianie procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od narkotyków jest ważnym zadaniem, kontynuowanym od lat przez Samorząd Województwa Śląskiego, dlatego też w 2022 roku Zarząd Województwa Śląskiego przeprowadził dwa nabory wniosków dla podmiotów wykonujących działalność leczniczą, realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii na terenie województwa śląskiego w 2022 roku. W ramach procedur złożone wnioski zostały poddane weryfikacji pod względem celowości, zakresów planowanych działań, oceny posiadanych zakresów rzeczowych, wyceny kosztów zadań oraz terminów ich realizacji.

W ramach pierwszego naboru udzielono wsparcia finansowego na przeprowadzenie przedsięwzięć istotnych dla właściwego funkcjonowania 5 podmiotów wykonujących działalność leczniczą w zakresie przeciwdziałania narkomanii na terenie województwa śląskiego. Wykonane inwestycje miały na celu wzmocnienie infrastruktury podmiotów realizujących w województwie śląskim programy psychoterapii uzależnień i współuzależnień oraz udzielających indywidualnych świadczeń zapobiegawczo-leczniczych i rehabilitacyjnych osobom uzależnionym od narkotyków i członkom ich rodzin.

Drugi nabór pozwolił na udzielenie wsparcia w postaci dotacji celowych 5 podmiotom leczniczym wykonującym działalność leczniczą, realizującym zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii na terenie województwa śląskiego z przeznaczeniem na zakupy inwestycyjne, w tym zakup aparatury i sprzętu medycznego – niezbędne do świadczenia usług zdrowotnych we wskazanym obszarze. Środki dotacyjne, przeznaczone na wykonanie zadań ważnych z punktu widzenia świadczenia usług zdrowotnych w zakresie przeciwdziałania narkomanii, pozwoliły na podniesienie poziomu świadczonych usług dla osób uzależnionych od narkotyków i ich rodzin lub bliskich, modernizację zasobów lokalowych i wyposażenia podmiotów prowadzących działalność leczniczą, w których realizowane są programy terapeutyczne i rehabilitacyjne oraz inne świadczenia na rzecz przeciwdziałania narkomanii dla osób uzależnionych i ich rodzin. Zrealizowane przedsięwzięcia zwiększyły komfort pacjentów oraz polepszyły warunki pracy personelu świadczącego pomoc osobom uzależnionym i ich rodzinom.

W 2022 roku opracowano materiał pt.: *Superwizja w pracy socjalnej i terapeutycznej oczami praktyka*, którego zakres merytoryczny obejmuje m.in. informacje wprowadzające w zagadnienie superwizji – zwłaszcza w pracy terapeutycznej z osobami uzależnionymi,

zagadnienia dotyczące rodzajów superwizji, specyfiki pracy superwizora, metodologii superwizji oraz informacje gdzie można znaleźć wykazy certyfikowanych superwizorów. Zaktualizowano, uzupełniono i udostępniono na stronie internetowej ROPS informatory zawierające dane podmiotów prowadzących działalność leczniczą, realizujących zadania w zakresie zapobiegania narkomanii na terenie województwa śląskiego, w tym:

- Placówki stacjonarne oraz oddziały dzienne prowadzące działalność leczniczą w zakresie przeciwdziałania narkomanii na terenie województwa śląskiego,
- Placówki ambulatoryjne prowadzące działalność leczniczą w zakresie przeciwdziałania narkomanii na terenie województwa śląskiego.

Dodatkowo, zaktualizowano, uzupełniono i rozszerzono informator zawierający przydatne łącza do różnych portali itp. prezentujących opracowania i bazy informacyjno-edukacyjne z obszaru profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień dostępnych w internecie.

Pozostałe działania finansowane z innych źródeł

Obok wyżej opisanych zadań, w 2022 roku prowadzone były przedsięwzięcia finansowane z innych źródeł, korespondujące merytorycznie z celami określonymi w *Programie przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030*. Najważniejsze z nich to:

Monitorowanie problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych

W 2022 r. opracowano raport pn. *Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2022*, w którym ujęto informacje nt. liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w latach 2018-2021 wg powodów jej udzielenia, w tym z powodu alkoholizmu i narkomanii (określenia pochodzące z ustawy o pomocy społecznej).

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

W 2022 roku przeprowadzono nabór ofert w trybie art. 19a ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie dotyczących inicjatyw w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie na rzecz mieszkańców województwa śląskiego realizowanych przez organizacje pozarządowe. Nabór przewidywał wsparcie przedsięwzięć w następujących obszarach:

- wsparcie osób doświadczających przemocy w rodzinie,
- realizacja oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,
- organizowanie przedsięwzięć profilaktyczno-edukacyjnych (kampanii) mających na celu podniesienie poziomu wiedzy oraz kształtowanie postaw społecznych wolnych od przemocy.

W wyniku przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej działań, w ramach procedury tzw. „małych grantów” wsparto 8 projektów zrealizowanych przez 5 organizacji pozarządowych.

Przedsięwzięcie realizowało założenia *Programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2021-2025* w zakresie celu operacyjnego nr 1: Edukacja publiczna oraz wspieranie oddziaływań profilaktycznych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz celu operacyjnego nr 2: Wspieranie lokalnych systemów przeciwdziałania

przemocy w rodzinie. Działanie to było także zgodnie z *Programem przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030*.

Realizując obowiązek organizowania szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, w 2022 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego zorganizował następujące trzydniowe szkolenia:

- *Dziecko jako ofiara przemocy w rodzinie – sytuacja psychologiczna, kontakt, procedura Niebieskie Karty,*
- *Procedura Niebieskie Karty – zagadnienia praktycznie,*
- *Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie,*
- *Praca z osobą stosującą przemoc – działania pomocowe oraz elementy superwizji pracy własnej,*
- *Praca z osobą doświadczającą przemocy w rodzinie – praktyka działania oraz superwizja pracy własnej,*
- *Dziecko jako ofiara przemocy w rodzinie – sytuacja psychologiczna, kontakt, procedura Niebieskie Karty,*
- *Procedura Niebieskie Karty – zagadnienia praktycznie.*

W szkoleniach wzięło udział łącznie 125 osób – przedstawiciele instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, w tym w szczególności jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, ochrony zdrowia, oświaty, jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zajęcia podlegały ewaluacji przy zastosowaniu ankiety – średnia ocen wyniosła 4,77 w pięciopunktowej skali. Ocenie poddano m.in. przygotowanie merytoryczne, sposób przekazywania wiedzy przez trenerów oraz możliwość dzielenia się własnym doświadczeniem zawodowym przez uczestników podczas zajęć, a także przydatność informacji uzyskanych w trakcie szkolenia w pracy zawodowej.

W okresie sprawozdawczym Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego przeprowadził *Badanie potrzeb szkoleniowych członków Zespołów Interdyscyplinarnych (ZI) oraz Grup Roboczych (ZR) w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim*. W ramach *Badania* do współpracy zaproszono przewodniczących zespołów interdyscyplinarnych z terenu województwa śląskiego, w celu pozyskania danych liczbowych i jakościowych dotyczących szacowanej liczby osób zainteresowanych uczestnictwem w poszczególnych tematach szkoleniowych.

W zakresie upowszechniania oraz promocji dobrych praktyk i rozwiązań w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej podjął współpracę ze Stowarzyszeniem *Moc Wsparcia* z siedzibą w Sosnowcu. Przedmiotem współdziałania jest promowanie i upowszechnianie działań w ramach projektu pn. *Dziecko w Centrum – tworzenie lokalnych polityk ochrony dzieci przed krzywdzeniem*, realizowanego przez Stowarzyszenie na terenie województwa śląskiego. Celem podejmowanych w projekcie działań jest ochrona dzieci przed krzywdzeniem ze strony osób dorosłych oraz rówieśników poprzez zwiększenie kompetencji profesjonalistów pracujących z dziećmi, opracowanie standardu Lokalnego Systemu Profilaktyki Krzywdzenia Małych Dzieci oraz pilotażowe wdrożenie go w wybranych gminach z terenu województwa śląskiego.

IV. PODSUMOWANIE, WNIOSKI I REKOMENDACJE

Aktywność Samorządu Województwa Śląskiego w 2022 roku w ramach *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030* miała na celu zapobieganie używaniu alkoholu i narkotyków oraz ograniczeniu zjawiska uzależnienia w województwie śląskim. W okresie sprawozdawczym realizowane zostały przedsięwzięcia na rzecz przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu i narkotyków w województwie śląskim, mające na celu:

- wzmocnienie oddziaływań prewencyjnych wobec różnych grup odbiorców, w tym wobec dzieci i młodzieży,
- wsparcie osób i rodzin z problemem używania i uzależnienia,
- wzmocnienie procesu terapii uzależnienia i współuzależnienia,
- kontynuację procesu modernizacji infrastruktury podmiotów leczniczych prowadzących działalność na rzecz przeciwdziałania skutkom używania substancji psychoaktywnych,
- zwiększenie świadomości społecznej w zakresie właściwego postrzegania problemów narkomanii i alkoholizmu, uzależnień behawioralnych,
- pogłębienia wiedzy na temat używania narkotyków i alkoholu oraz ich wielowymiarowej szkodliwości,
- kontynuację prowadzenia programów edukacyjnych, wychowawczych oraz profilaktycznych, przeciwdziałających negatywnym zjawiskom wśród dzieci i młodzieży takim jak uzależnienia oraz przemoc,
- realizację kolejnych edycji kampanii społecznej promującej trzeźwość w ruchu drogowym,
- rozpoznawanie oraz monitorowanie problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych.

Środki finansowe na realizację Programu pochodziły z dochodów uzyskiwanych przez Województwo Śląskie z tytułu wydawania zezwoleń na obrót hurtowy napojami alkoholowymi o zawartości do 18% alkoholu, zgodnie z art. 9³ ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

Mając na uwadze celowość prowadzonych działań oraz ich efekty, jak też biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenie w realizacji zadań na rzecz przeciwdziałania narkomanii i alkoholizmowi, w 2023 roku rekomenduje się:

- realizowanie kompleksowych działań na rzecz osób zagrożonych uzależnieniem oraz dotkniętych problemem alkoholowym i narkotykowym, w tym w szczególności członków rodzin oraz osób bliskich. Istotne jest zapewnienie dostępu do pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej, wspieranie programów ograniczania szkód zdrowotnych przeznaczonych dla osób używających substancji psychoaktywnych w sposób szkodliwy oraz osób uzależnionych. Ważna jest także realizacja oddziaływań rehabilitacyjnych oraz reintegracja osób uzależnionych od substancji psychoaktywnych;
- wspieranie działalności prowadzonej przez różne podmioty z zakresu profilaktyki uzależnień, z uwzględnieniem oddziaływań, wdrażających strategię i programy profilaktyki uniwersalnej, selektywnej i wskazującej, przeznaczone dla szerokiego grona odbiorców, w tym dla uczniów, rodziców i wychowawców, osób eksperymentujących, używających ryzykownie i szkodliwie substancji psychoaktywnych. Szczególnie ważne jest promowanie i wspieranie realizacji programów profilaktycznych o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, jak też programów rekomendowanych;

Raport z wykonania w 2022 roku
Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2022-2030

- dalszą modernizację infrastruktury podmiotów leczniczych prowadzących działalność na rzecz przeciwdziałania skutkom używania substancji psychoaktywnych celem zapewnienia właściwych warunków lokalowych do prowadzenia działań terapeutycznych, podwyższenia jakości i zwiększenia dostępności do specjalistycznych świadczeń oraz dostosowania pomieszczeń i budynków do leczenia pacjentów z niepełnosprawnościami;
- zwiększanie kompetencji i podnoszenie kwalifikacji kadry specjalistów, w tym kontynuowanie realizacji szkoleń, konferencji, forów związanych z doskonaleniem zawodowym osób pracujących w tym obszarze, co jest niezbędne do wdrażania i prowadzenia wysokiej jakości działań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom.
- kontynuację działań na rzecz edukacji publicznej mieszkańców województwa śląskiego służącej zwiększaniu świadomości społecznej w zakresie niebezpieczeństw związanych z podejmowaniem zachowań ryzykownych i stosowaniem substancji psychoaktywnych. Uzależnienie stanowi problem zarówno społeczny jak i zdrowotny, a związane z nim zagrożenia, wymagają zwiększenia świadomości społecznej w obszarze zagrożeń, jakie niesie i konsekwencji jakie powoduje. Istotna jest także edukacja publiczna prowadzona we współpracy z szerokim gronem instytucji i partnerów, jak z np. Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach, Wojewódzka Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna w Katowicach;
- stały monitoring i diagnozowanie sytuacji z wykorzystaniem dostępnych analiz i ekspertyz, pozwala rozpoznać m.in. skalę i rodzaj problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, pozwalając jednocześnie dokonać oceny ich oddziaływań na różnych płaszczyznach. Ważna jest również stała analiza zadań prowadzonych w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, która pozwoli na wyznaczanie dalszych kierunków działań oraz ich realizację, adekwatnie do potrzeb i możliwości.

Opracowanie:

Małgorzata Grządziel

Kierownik Działu Przeciwdziałania Uzależnieniom i Przemocy w Rodzinie

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

Katowice, 2023 r.